

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ

Кафедра: менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: **«Управління фінансовими ризиками банку
(на матеріалах акціонерного товариства «Кредобанк»)»**

Виконав: студент магістратури за
спеціальністю 072 Фінанси,
банківська справа та страхування

Семенюк Р.С.

_____
(прізвище та ініціали)

Керівник: кандидатка економічних наук,
доцентка

Самарічева Т. А.

_____
(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

Рецензент:

_____
(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

Хмельницький – 2022 рік

Анотація

Семенюк Р. С. Управління фінансовими ризиками банку (на матеріалах акціонерного товариства «Кредобанк»)– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування. – Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Хмельницький, 2022. – 66 с.

В роботі розглянуто та узагальнено зміст понять «банківський ризик», «фінансовий ризик», «управління фінансовими ризиками». Охарактеризовано види фінансових ризиків. Визначено елементи системи управління фінансовими ризиками банку у складі організаційно-структурної, функціональної підсистем та підсистем забезпечення.

Побудовано організаційну структуру управління фінансовими ризиками, яка включає спеціальні структурні підрозділи банку та виділено їх повноваження в межах такого управління. Визначено методи управління фінансовими ризиками в розрізі їх видів, які використовує АТ «Кредобанк».

Оцінено кредитний ризик шляхом аналізу заборгованості інших банків, кредитів та авансів клієнтам, цінних паперів, інших фінансових активів за їх кредитною якістю. Обчислено частку дефолтних активів в загальному обсязі кредитів та авансів клієнтам. Проаналізовано зміни в сумі резерву під очікувані кредитні збитки за кредитами та авансами клієнтам. Для оцінки валютного ризику досліджено динаміку відкритих позицій по різних валютах АТ «Кредобанк» за 2017-2021 рр. Визначено потенційний вплив зміни процентних ставок на фінансові інструменти на прибуток АТ «Кредобанк». Здійснено оцінку дотримання банком нормативів кредитного ризику та ризику ліквідності встановлених НБУ.

Запропоновано способи мінімізації фінансових ризиків шляхом використання банком ефективних методів управління фінансовими ризиками. На основі економіко-математичного моделювання обґрунтовано вплив різних

видів фінансових ризиків на фінансову стійкість АТ «Кредобанк» та спрогнозованою динаміку.

Ключові слова: комерційний банк, фінансовий ризик, кредитний ризик, ризик ліквідності, валютний ризик, процентний ризик, нормативи встановлені НБУ, управління фінансовими ризиками банку.

Abstract

Semenyuk R. S. Financial risk management of the bank (based on the materials of the joint-stock company "Kredobank")- Qualifying scientific work on the rights of the manuscript. Master's work for obtaining the educational degree of master in the specialty 072 Finance, Banking and Insurance. - Khmelnytsky University of Management and Law named after Leonid Yuzkov, Khmelnytsky, 2022. –66p.

The work summarizes the concepts of "banking risk", "financial risk", "financial risk management". The types and methods of assessing the financial risks of a commercial bank are characterized. The elements of the bank's financial risk management system are defined.

The financial risk management process of JSC "Kredobank" is characterized. Methods of financial risk management used by JSC "Kredobank" have been determined. The financial risks of JSC "Kredobank" were analyzed. An assessment of the bank's compliance with credit risk and liquidity risk standards established by the National Bank of Ukraine was carried out.

Methods of minimizing financial risks are proposed. On the basis of economic and mathematical modeling, the impact of various types of financial risks on the financial stability of JSC "Kredobank" is substantiated.

Keywords: commercial bank, financial risk, credit risk, liquidity risk, currency risk, interest rate risk, standards established by the National Bank of Ukraine, bank financial risk management.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	6
1.1. Сутність, види та методи оцінки фінансових ризиків банку	6
1.2. Система управління фінансовими ризиками у комерційному банку .	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ АТ «КРЕДОБАНК»	21
2.1. Характеристика системи управління фінансовими ризиками банку ..	21
2.2. Оцінка фінансових ризиків банку.....	32
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ АТ «КРЕДОБАНК».....	42
3.1. Способи мінімізації фінансових ризиків комерційного банку	42
3.2. Економіко-математична модель оцінки впливу фінансових ризиків на фінансову стійкість банку	50
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62

ВСТУП

Актуальність теми. Глобалізація фінансових ринків, розвиток інформаційних технологій і посилення конкуренції значною мірою вплинули на діяльність комерційних банків та управління ризиками. За останні десятиліття банківський бізнес розвивався завдяки впровадженню передових технологій торгівлі та складних фінансових продуктів. Незважаючи на те, що такі досягнення посилюють посередницьку роль банку, сприяють прибутковості та кращій диверсифікації банківського ризику, вони водночас створюють значні проблеми для системи управління банківським ризиком. Управління фінансовими ризиками банків вважається слабким порівняно зі швидкими змінами на фінансових ринках. Тому для забезпечення прибутковості та надійності банківських установ, вони зобов'язані проводити ефективне управління різними видами фінансових ризиків із використанням прогресивних досягнень як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду ризик-менеджменту. Досягнути цього можна за допомогою вивчення теоретичних і практичних питань управління фінансовими ризиками комерційного банку.

Теоретичні та практичні аспекти управління фінансовими ризиками комерційного банку у своїх працях досліджували такі вітчизняні вчені та економісти як: Ю. В. Ананьєва [2], В. В. Бобиль [28], Н. І. Волкова [10], Демчук Н.І.[12], А.О.Єпіфанов [61], О. А. Лактіонова [26], Ю. П. Макаренко [28], В.В.Коваленко [59], Л.О. Примостка [44], П.М. Чуб [44].

Однак, незважаючи на досить велику кількість публікацій з даної проблеми, потребують додаткового вивчення окремі теоретичні та практичні аспекти взаємозалежності управління фінансовими ризиками та фінансової стійкості комерційного банку. Вищезазначене зумовлює актуальність та практичне значення обраної теми дослідження.

Мета та завдання роботи. Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо удосконалення управління фінансовими ризиками АТ «Кредобанк».

Для досягнення поставленої мети в магістерській роботі були поставлені та послідовно вирішені такі **завдання**:

- визначити сутність, види та методи оцінки фінансових ризиків банку;

- дослідити систему управління фінансовими ризиками у комерційному банку;

- охарактеризувати систему управління фінансовими ризиками банку;

- оцінити фінансові ризики АТ «Кредобанк»;

- обґрунтувати доцільність застосування ефективних методів оцінки і способів мінімізації фінансових ризиків комерційного банку;

- побудувати економіко-математичну модель оцінки впливу фінансових ризиків на фінансову стійкість АТ «Кредобанк».

Об'єктом дослідження є фінансові відносини у системі управління фінансовими ризиками АТ «Кредобанк».

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти управління фінансовими ризиками АТ «Кредобанк».

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: декомпозиції (для розкриття мети дослідження і постановки завдань), абстрактно-логічний (для аналізу наукової літератури), аналізу та синтезу (для дослідження фінансових показників банку), коефіцієнтний метод (для оцінки рівня фінансових ризиків), економіко-математичне моделювання (для визначення фінансових ризиків, які найбільше впливають на діяльність АТ «Кредобанк»); теоретичного узагальнення (для формування висновків).

Інформаційною базою магістерської роботи слугували дані законодавчих та нормативних документів з питань розвитку системи ризик-менеджменту, Національного банку України, Базельського

комітету з питань банківського нагляду, первинного бухгалтерського обліку та фінансової звітності АТ «Кредобанк», наукові праці вітчизняних учених, підручники та навчальних посібники, інтернет-ресурси.

Практична значущість. Опрацьовані автором теоретичні положення та практичні рекомендації щодо оцінки фінансових ризиків, способів та методів мінімізації фінансових ризиків та моделі оцінки впливу ризиків на фінансову стійкість банківської установи можуть застосовуватись комерційними банками, що дасть змогу їх ризик-менеджменту вчасно реагувати на наявність ризиків та визначити, який ризик здійснює найбільший вплив для забезпечення їх фінансової стійкості.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень та деякі положення роботи обговорювалися й отримали позитивні відгуки на XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Обліково-фінансова наука і практика: пріоритети розвитку та місія у воєнний час» (м. Київ, 16 листопада 2022 р.) [Помилка! Невідомий аргумент ключа.].

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний обсяг роботи становить 59 сторінки. Список використаних джерел налічує 62 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Сутність, види та методи оцінки фінансових ризиків банку

Сучасні тенденції розвитку інфраструктури фінансового ринку призводять до істотного посилення конкурентної боротьби, що зумовлює виникнення нових чинників, які впливають на організацію та ефективність здійснення банківської діяльності. Це відповідно призводить до актуалізації проблеми підвищення ефективності управління банківськими ризиками та зумовлює необхідність теоретичного визначення сутності фінансових ризиків комерційного банку.

Для початку з'ясуємо суть ризику у банківській справі. Визначення вказаного поняття окремими науковцями наведено в таблиці 1.1. Відтак більшість із них визначають фінансовий ризик як ймовірність настання непередбачуваних фінансових витрат внаслідок несприятливого впливу зовнішніх чи внутрішніх чинників.

Суттєвою особливістю фінансових ризиків є сфера їх реалізації. Саме банківська діяльність є найбільш ризиковою серед усіх, адже комерційні банки в межах своєї діяльності використовують не лише власні кошти, але й вкладення клієнтів. Важливою рисою саме фінансового ризику є ймовірність збитків внаслідок здійснення будь-якої операції у фінансово-кредитній сфері. Також до ознак фінансових ризиків можна віднести [26, с.12-13]:

- фінансовий характер ймовірної події;
- проявляються лише на тих етапах відтворювального процесу, де функціонують фінанси;
- здійснюють вплив на об'єкти управління фінансами, зокрема активами, капіталом, грошовими потоками, фінансовими результатами;
- зумовлюють порушення фінансових цілей, або фінансових результатів.

Таблиця 1.1. Трактування поняття «ризик»

№ з/п	Автори	Визначення	Посилання
1.	Примостка Л.О.	«Банківський ризик – це ймовірність недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх чи внутрішніх чинників».	[43, с. 51]
2.	Партин Г.О., Путько У.І.	«Під банківським ризиком розуміють загрозу втрати банком частини своїх ресурсів, недоотримання запланованих доходів, а також потенційну можливість отримати додатковий прибуток у разі реалізації певних, прийнятних для банку, фінансових ризиків».	[40,11]
3.	Лачкова В.М., Лачкова Л.І., Шевчук І.Л.	«Під банківським ризиком розуміють можливу загрозу втрати банком частини ресурсів, недоодержання доходів або створення додаткових видатків у результаті здійснення фінансових операцій».	[27, с. 107]
4.	Демчук Н.І., Абахтімова А.А.	«Банківський ризик – це певна ситуативна характеристика діяльності банків, яка показує невизначеність її результатів і відображає вірогідність відхилення дійсності від запланованого».	[13, с. 117]
5.	Бобиль В.В., Макаренко Ю.П.	«Банківський ризик – це ймовірність відхилення від запланованих показників діяльності банку через здійснення активно-пасивних операцій, їх організацію, стан корпоративного управління та вплив факторів зовнішнього середовища, наслідки якої можуть бути негативними, нульовими або позитивними».	[28, с. 10]
6.	Дорошенко Н.О.	«Банківський ризик – це вірогідність зменшення дохідної частини банку, виникнення збитків через здійснення фінансових та інших банківських операцій».	[14, с. 144]
7.	Коваленко В.В.	«Банківський ризик слід розглядати як ймовірність недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх чи внутрішніх чинників, стану корпоративного управління, а також потенційну можливість отримати додатковий прибуток у разі реалізації певних, прийнятних для банку, фінансових ризиків».	[59, с. 15]
8.	Лактіонова О.А.	«Фінансовий ризик розглядається як ймовірність або можливість настання непередбачуваних фінансових витрат (зниження прибутків, доходів, втрата капіталу тощо) у ситуації невизначеності умов здійснення підприємницької діяльності».	[26, с. 15]

*Примітка. Складено автором за даними [13; 14; 26; 27;28;40; 44; 59].

Проаналізувавши наведені в таблиці 1.1. визначення, можна зробити висновок, що фінансовий ризик банку тісно пов'язаний з його фінансовою складовою та може мати прояви будь-яких наслідків ризику. Банківські ризики представляють собою пов'язану систему, що залежить від якісної та кількісної зміни банківського продукту, інноваційної зміни та автоматизації операцій банку.

Поняття «ризик» відповідно до Постанови правління НБУ «Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» [56] трактується з точки зору комерційного банку та з точки зору Національного банку України (НБУ). З точки зору банку, «ризик – це потенційна можливість недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх або внутрішніх факторів». З точки зору НБУ, «ризик – це ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку» [56].

Від поняття фінансового ризику перейдемо до його класифікації. Базельський комітет виділяє такі фінансові ризики, як кредитний і ринковий. Ринковий, у свою чергу, поділяється на процентний ризик торгової книги, пайовий ризик торгової книги, валютний ризик і товарний ризик [3]. Ю. Потійко виокремлює такі основні фінансові ризики, як кредитний, процентний, валютний та ризик ринку цінних паперів [41, с. 58]. Б. Пшик у навчальному посібнику «Ситуаційне моделювання діяльності банку» відносить до фінансових ризиків банку кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик, валютний ризик, ринковий ризик, базисний ризик, ризик неплатоспроможності [57, с. 73]. Л. Примостка у підручнику «Фінансовий менеджмент у банку» розглядає такі ризики, як: ризик ліквідності, кредитний ризик, ризик неплатоспроможності, ризик варіабельності [43, с. 104].

Велика кількість підходів до класифікації фінансових ризиків банківських установ пов'язана із різноманіттям активних і пасивних операцій банку. Проте, надмірне виокремлення окремих видів фінансових ризиків

заважає формуванню ефективної системи ризик-менеджменту банку. Тому на нашу думку, найбільш універсальною класифікацією фінансових ризиків запропонували фахівці Національного банку України. Згідно з постановою Правління НБУ «Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» [56] до фінансових ризиків відносяться банківські ризики, які можна кількісно оцінити, а саме: кредитний, операційно-технологічний, ринковий, валютний, ризик ліквідності та процентний.

Відповідно до Методичних вказівок з інспектування банків «Система оцінки ризиків», затверджених постановою Правління Національного банку України [31], з метою здійснення банківського нагляду НБУ виділив дев'ять категорій ризику, а саме:

1) кредитний ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання виконувати умови будь-якої фінансової угоди із банком, або в інший спосіб виконувати взяті на себе зобов'язання;

2) ризик ліквідності – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність банку виконувати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат;

3) ризик зміни процентної ставки – існуючий або потенційний ризик для надходжень та капіталу, що утворюється через зміни процентної ставки;

4) ринковий ризик – наявний чиймовірний ризик для надходжень та капіталу, який виникає у зв'язку із несприятливим коливанням вартості цінних паперів, товарів і курсів іноземної валюти;

5) валютний ризик – наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют і цін на банківські метали;

6) операційно-технологічний ризик – потенційний ризик для функціонування комерційного банку, який утворюється через недоліки корпоративного управління, системи внутрішнього контролю

чинеадекватність інформаційних технологій і процесів обробки інформації з позиції керуваності, універсальності, надійності, контрольованості й безперервності роботи;

7) ризик репутації – існуючий чи потенційний ризик для надходжень та капіталу, який формується через несприятливе сприйняття іміджу банківської установи клієнтами, контрагентами, акціонерами (учасниками) або органами нагляду;

8) юридичний ризик – наявний або можливий ризик для надходжень та капіталу, який виникає через порушення або недотримання банком вимог законів, нормативно-правових актів, угод, прийнятої практики або етичних норм, а також через імовірність двозначного тлумачення;

9) стратегічний ризик – існуючий або ймовірний ризик для надходжень та капіталу, що виникає через помилкові управлінські рішення, неналежне виконання рішень та неадекватне реагування на зміни у бізнес-середовищі.

Слід відзначити, що всі згадані види банківських ризиків підсилюють один одного та впливають на утворення інших ризиків [59, с. 42]. При цьому слід враховувати, що всі ризики, які притаманні банківському бізнесу, поділяються на ті, що можна кількісно оцінити та на ті, що не піддаються кількісній оцінці (ризик репутації, юридичний ризик, стратегічний ризик). Кредитний, ринковий, валютний, процентний, операційно-технологічний ризики та ризик ліквідності можливо кількісно оцінити за допомогою методів кількісної оцінки, що відображено в таблиці 1.2.

Статистичні методи ґрунтуються на аналізі динаміки втрат і прибутків з метою визначення ймовірності події та визначення величини ризику. Базуються дані методи на теорії ймовірності розподілу випадкових величин. Вони використовуються для оцінки кредитного ризику. Одним з найбільш ефективних статистичних методів є метод «Монте-Карло», який заснований на моделюванні випадкових подій із заданими характеристиками. Метод

дозволяє аналізувати й оцінювати різні «сценарії» реалізації проекту і враховувати різні чинники в межах одного підходу. Для кількісної оцінки ринкового та валютного ризиків використовується VaR-метод [28]. Вказаний метод, побудований на основі статистичних даних мінливості ринкових показників їх взаємної кореляції та дає можливість обчислити ринкову вартість відкритих позицій з визначеним рівнем ймовірності.

Таблиця 1.2. Переваги та недоліки методів кількісної оцінки окремих видів фінансових ризиків банку

Вид ризику	Методи	Переваги	Недоліки
	Статистичні методи		
Кредитний	Метод «Монте-Карло», Z-модель Альтмана, Модель Чесера, Модель Дюрана	Досить високе визначення розмірів збитку і ймовірність їх настання в майбутньому	Необхідність обробки великого обсягу статистичної інформації
Ринковий, валютний	VaR-метод		
	Методи експертних оцінок		
Кредитний, ринковий, валютний, операційно-технологічний	Метод Дельфі, Метод «дерева рішень»	Ефективний привідсутності достовірної інформації чи її недостатності	Суб'єктивний характер
Кредитний	Метод коефіцієнтного аналізу, Метод рейтингів		
	Аналітичні методи		
Ринковий, ліквідності, валютний, процентний	Дюрація, Стрес-тестинг	Містить у собі можливість факторного аналізу у параметрів	Трудомісткий
Ліквідності, процентний	GAP-аналіз		
Кредитний, ліквідності, ринковий, валютний, процентний	Метод аналогій	Коли неможливо застосувати інші методи аналізу	Важко створити умови, у яких повторився б минулий досвід
Кредитний, ліквідності, ринковий, валютний, процентний, операційно-технологічний	Комбінований метод	Синергетичний ефект	Трудомісткий, потребує обробки великого обсягу статистичної, бухгалтерської та управлінської інформації

*Примітка. Складено автором за даними [28, с. 16-18].

Водночас метод експертних оцінок подібний до статистичного. Різниця між ними полягає в тому, що експертний метод передбачає вивчення оцінок, визначених різними фахівцями (внутрішніми чи зовнішніми експертами). Експертна оцінка може бути отримана як після проведення спеціальних досліджень, так і при використанні накопиченого досвіду провідних спеціалістів. Одним із різновидів експертного методу є метод Дельфі, який відзначається анонімністю і керуванням зворотним зв'язком. Анонімність досягається завдяки індивідуальному опитуванню експертів, що не дає їм можливість обговорювати відповіді на поставлені питання. Після обробки результату сумарні результати повідомляються кожному експерту, що дозволяє їм ознайомитися з оцінками інших провідних спеціалістів. Потім можна повторити опитування експертів. Інший вид експертного методу – це метод «дерева рішень», який представляє графічну побудову можливих варіантів рішень. Використовуючи спеціальні методи розрахунку ймовірності, спеціалісти оцінюють кожен шлях після чого вибирають менш ризиковий.

З метою кількісного визначення кредитного ризику найчастіше застосовують метод коефіцієнтного аналізу та метод рейтингів.

Таким чином, фінансовий ризик будь-якої банківської установи проявляється в ймовірності отримати неочікуваний позитивний чи негативний результат після здійснення своєї діяльності. Він визначається наявністю фінансових втрат для банку, тому є одним з пріоритетних напрямів управління в його бізнес-менеджменті. Фінансовий ризик поділяють на кілька великих груп, таких як: кредитний ризик, ринковий ризик, ризик ліквідності, операційний ризик. Для оцінки їх рівня використовують різні методи, зокрема: статистичні методи використовуються, в основному, для оцінки кредитного ризику, метод Дельфі чи метод «дерева рішень» – для прогнозу втрат від операційно-технологічного ризику, аналітичні методи (дюрація,

стрес–тестинг)– для оцінки ринкових, валютних ризиків; GAP–аналіз – для визначення процентного ризику і ризику ліквідності.

1.2. Система управління фінансовими ризиками у комерційному банку

В сучасних умовах розвитку банківської системи трансформація підходів до управління фінансовими ризиками комерційного банку набуває особливої актуальності. Адже, від якісного ризик-менеджменту прямо залежить стабільність та прибутковість діяльності комерційного банку. Все це зумовлює необхідність теоретичного визначення системи управління фінансовими ризиками комерційного банку.

Управління ризиками – це процес, за допомогою якого відбувається виявлення ризиків, оцінка їх величини, моніторинг і контроль ризикових позицій, з урахуванням взаємозв'язку між різними видами ризиків [26, с. 22]. Відтак система управління фінансовими ризиками вміщує в себе стратегію і тактику управління, спрямовані на досягнення основних бізнес-цілей суб'єкта економіки.

Система управління фінансовими ризиками банку є сукупністю наступних підсистем [61, с. 51]:

- організаційно-структурної, що складається з керованої (об'єкт управління) та управляючої (суб'єкт управління) підсистем;
- функціональної, що характеризується інструментами управління (аналіз, планування, контроль);
- підсистем забезпечення ризик-менеджменту (інформаційне, кадрове, технологічне, нормативне).

Організаційно-структурна підсистема складається з об'єкту та суб'єкту управління. Відтак, ефективність формування та функціонування системи управління фінансовими ризиками в банку залежить від її організаційної будови. Тому доцільно розглянути більш детально організаційно-структурну

підсистему. Об'єктом управління є мінімізація негативного впливу ризикоформуючих чинників, тобто – ризик, яким потрібно управляти. Суб'єктом управління виступають відповідальні особи або група осіб у межах певного підрозділу банку, які виконують вимірюють відхилення величини, що регулюється, тобто ризик, від оптимальних значень та виконують управлінські дії шляхом визначених банком способів і прийомів з метою відновлення наперед визначеного стану об'єкта управління [61, с. 51]. Суб'єктами ризик-менеджменту в банку є правління, спостережна рада, комітети та спеціальні структурні підрозділи. Підсистема управління фінансовими ризиками будується за ієрархічним принципом [13]. Тому, процес управління відбувається на двох рівнях, а саме на виконавчому та на координуючому.

Аналіз ефективності функціонування сформованої системи ризик-менеджменту має делегуватися на службу внутрішнього аудиту банку. Процедури такого аналізу можна доповнити методологією оцінки ефективності управління ризиками, яка розроблена рейтинговим агентством Standard & Poog's (оцінка здійснюється за чотирибальною шкалою: слабка, адекватна, сильна, відмінна) [29]. Основні критерії такої оцінки об'єднані в 4 групи: культура управління ризиками; існуючий контроль; готовність до реалізації ризиків; стратегічне управління ризиками.

Ефективна функціональна система управління фінансовими ризиками включає такі функціональні підсистеми:

- ідентифікації ризику;
- кількісної та якісної оцінки ризику;
- інструменти управління.

Першим елементом системи управління фінансовими ризиками банку є ідентифікація, тобто виявлення ризиків. Фінансові ризики за своєю економічною сутністю пов'язані з бізнес-напрямами банку, тому можуть ідентифікуватись відповідними підрозділами (таблиця 1.3). Відтак, у кредитному відділі має ідентифікуватися не тільки кредитний ризик, а також

і валютний ризик (у разі видачі кредиту в іноземній валюті), процентний (унаслідок зміни рівня процентних ставок), ризик ліквідності (втрата збалансованості між активами (кредитами) і пасивами (депозитами) банку).

Таблиця 1.3. Ідентифікація фінансових ризиків за основними бізнес-напрямами банку

Назва підрозділу	Основний бізнес-напрямок	Вид ризику
Кредитний відділ	Надання кредитів фізичним та юридичним особам	Кредитний, валютний, ліквідності, процентний, операційно-технологічний
Відділ депозитних операцій	Залучення вкладів фізичних та юридичних осіб	Ліквідності, валютний, процентний, операційно-технологічний
Відділ розрахунково-касових операцій	Відкриття рахунків, розрахунково-касові операції	Операційно-технологічний
Валютний відділ	Купівля – продаж іноземної валюти за дорученням клієнтів та за ініціативою банку	Валютний, операційно-технологічний
Відділ управління відокремленими підрозділами банку	Управління розвитком та контроль операцій відокремлених підрозділів	Кредитний, валютний, ліквідності, процентний, ринковий, операційно-технологічний
Відділ аналізу та статистики	Надання звітів, комплексний аналіз діяльності банку	Операційно-технологічний
Відділ автоматизації банківських технологій	Супроводження програмно-технічних комплексів, розробка та впровадження програмного забезпечення тощо	Операційно-технологічний
Відділ управління цінними паперами	Продаж, купівля, обмін цінних паперів за дорученням клієнтів та за ініціативою банку, андеррайтинг	Кредитний, ринковий, процентний, операційно-технологічний
Казначейство	Оптимізація та регулювання грошових потоків, залучення та розміщення коштів на міжбанківському ринку	Кредитний, валютний, ліквідності, процентний, операційно-технологічний

*Примітка. Складено автором за даними [12; 28; 59;].

Наступним елементом системи ризик-менеджменту є підсистема кількісної та якісної оцінки фінансових ризиків. При цьому спеціалісти НБУ оцінюючи фінансові ризики використовують чотири основних елементи [31]:

1) кількість ризику (тобто рівень або обсяг ризику) на яку наражається банк, (характеризується як незначна; помірна; значна);

2) якість управління ризиком, тобто наскільки добре здійснюється виявлення, вимірювання, контроль і моніторинг ризиків (характеризується як висока; така, що потребує вдосконалення; низька);

3) сукупний ризик, тобто узагальнений висновок, який відображає рівень занепокоєння органів нагляду, зважаючи як на кількість ризику, так і на якість управління ризиком, з урахуванням відносного значення кожного з цих аспектів; пом'якшувальні фактори (наприклад, страхування) можуть вплинути на оцінку сукупного ризику; оцінка сукупного ризику визначає стратегію нагляду, тобто які конкретні заходи щодо цього банку будуть вжиті банківським наглядом НБУ і які ресурси буде для цього виділено;

4) напрям ризику, тобто ймовірна зміна сукупного рівня ризику протягом наступних 12 місяців; якщо напрям ризику такий, що зменшується, це вказує на те, що на основі наявної інформації протягом наступних 12 місяців можна очікувати зменшення сукупного ризику; стабільний напрям вказує на те, що сукупний ризик, ймовірно, залишиться незмінним; якщо напрям ризику зростає, це свідчить про те, що сукупний ризик через 12 місяців збільшиться.

Слід відзначити, що кількість ризику та якість управління ним мають оцінюватися незалежно одна від одної. Крім того, як зазначено в Постанові Правління НБУ «Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [31] значний обсяг капіталу чи високі показники фінансової діяльності не повинні розглядатися як пом'якшувальні фактори для неадекватної системи управління ризиками. Водночас висновок про те, що «високий» рівень ризику – це погано, а «низький» – це добре не завжди

правильний. Кількість ризику насамперед відображає рівень ризику, який банк бере на себе в процесі свого функціонування, і добре це чи погано – залежить від того, чи забезпечують системи управління фінансовими ризиками банку виявлення, вимірювання, моніторинг і контроль цієї кількості ризику [14].

Ще одним елементом системи управління фінансовими ризиками є безпосередньо інструменти управління ризиками, а саме: виключення, передача, зменшення (рисунок 1.1.).

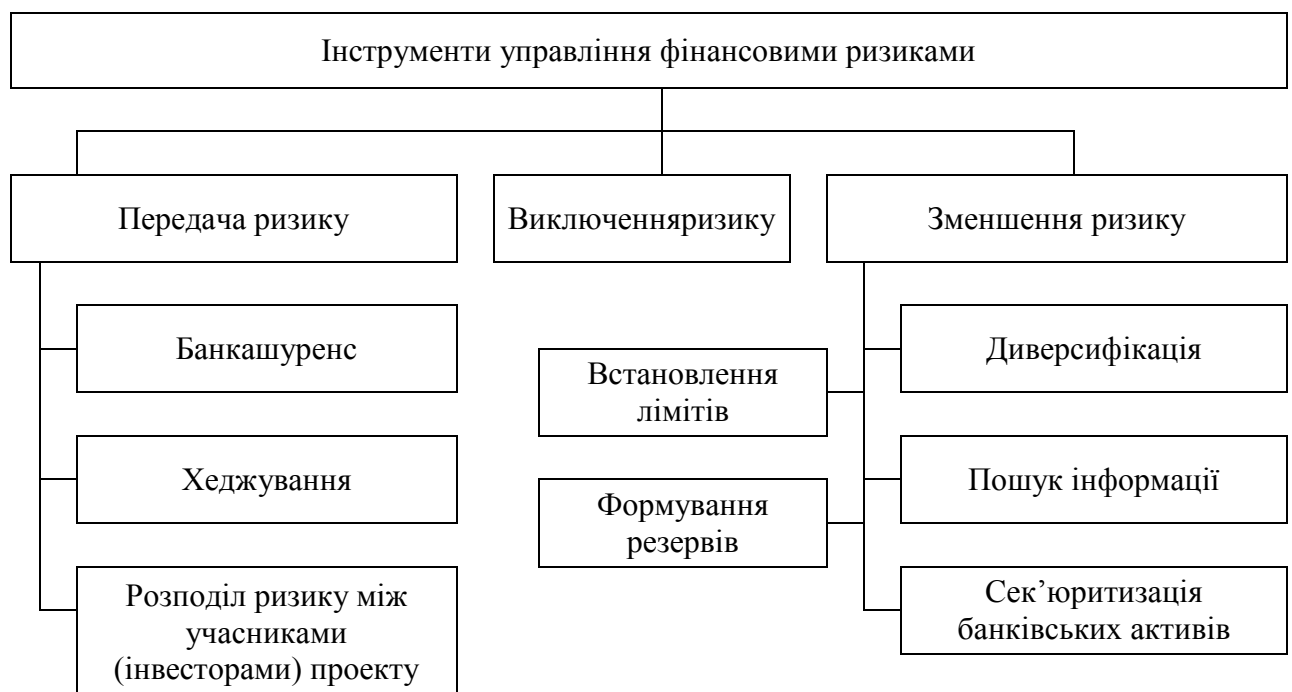

Рисунок 1.1 – Інструменти управління фінансовими ризиками банку

*Примітка. Складено автором за даними [28, с. 24].

Фінансові ризикові рішення мають сенс лише тоді, коли передбачається значний позитивний результат від проведення ризикової операції. Якщо навіть при сприятливих умовах проведення банківської операції не принесе будь-якого прибутку, тоді слід виключити такий ризик взагалі. При цьому варто зважати, що комерційний банк, який часто користується таким інструментом управління, як виключення ризику, тобто відмовляється

відризикованих операцій, втрачає можливість ймовірного збільшення прибутку та подальшого розвитку.

Ще одним інструментом передачі ризику є страхування (банкашуренс). Слід відзначити, що, по-перше, не всі банківські ризики підлягають страхуванню, а по-друге, чим більший обсяг ризику перекладається на страхову компанію, тим вищим є витрати на оплату відповідного страхового полісу. Тому основною проблемою управління банківськими ризиками полягає в тому, щоб встановити, які ризики має сенс залишати в банку, здійснюючи додаткові витрати по їх зменшенню, а які перекласти на страхові компанії, роблячи додаткові витрати для оплати полісу. Іншим інструментом передачі ризику є хеджування. Під хеджуванням мається на увазі управління фінансовими ризиками за допомогою похідних інструментів фінансового ринку: ф'ючерсів, форвардів, свопів та опціонів [15]. Суть третього інструменту передачі ризику полягає у розподілі ризику між учасниками проекту – полягає в тому, щоб зробити відповідальним за ризик тих інвесторів, які краще ніж інші вміють кількісно оцінити ризики. Однак, чим більший ступінь ризику учасники мають намір покласти на одного інвестора, тим складніше буде його залучити до фінансування проекту.

Наступний метод – диверсифікація – належить до інструментів зменшення фінансових ризиків. Приклади диверсифікації: збільшення числа видів цінних паперів в інвестиційному портфелі, кредитування за різними секторами економіки, реалізація декількох бізнес-проектів тощо [61, с. 102]. Зменшити ризик можна також за допомогою пошуку додаткової фінансової інформації. Адже дуже часто управлінське рішення приймається в складних умовах, коли результати не визначено й інформація обмежена. Тому, чим повнішою є інформація, тим більше передумов зробити кращий прогноз і зменшити ризик.

Встановлення лімітів обмежує величину відкритої ризикованої позиції. Ліміти можна встановлювати на відкриті валютні позиції, на розміри портфелів цінних паперів, на товарні позиції, на суми кредитів тощо. За

окремими видами фінансових ризиків встановлюють відповідні ліміти, зокрема: для кредитного ризику – ліміти окремих контрагентів; ліміти географічної концентрації, ліміти галузевої концентрації; для ризику ліквідності – ліміти на кумулятивні розриви ліквідності; для ринкового ризику – ліміти на чутливість вартості портфельів до зміни ставок дохідностей окремо за валютами Ліміт на загальну чутливість до коливання процентних ставок Ліміти на відкриті валютні позиції за кожною валютою Ліміт на загальну відкриту валютну позицію [28, с. 26]. Сек`юритизація банківських активів застосовується при управлінні портфельним кредитним ризиком та ризиком ліквідності [25, с. 190].

Формування резерву – ще один інструмент зменшення фінансових ризиків. Основною проблемою при створенні резерву є оцінка потенційних наслідків ризиків. У відповідності з чинним законодавством кожний банк має формувати резерви за активами (за фінансовими активами та за дебіторською заборгованістю) та за наданими фінансовими зобов'язаннями [48]. До таких резервів відносять: резерв за кредитом на індивідуальній основі; резерв за кредитами овердрафт та кредитними лініями; резерв за коштами, розміщеними в інших банках; резерв за фінансовою дебіторською заборгованістю, строк погашення якої не перевищує трьох місяців; резерв за дебіторською заборгованістю за господарською діяльністю; резерв за групою фінансових активів; резерв за цінним папером; резерв за наданим фінансовим зобов'язанням. Банк використовує сформований резерв за активами у тому випадку, коли актив віднесено до найнижчої (безнадійної) категорії якості (рішення про списання безнадійної заборгованості за активом приймається правлінням банку).

Таким чином, особливе місце у фінансовому менеджменті комерційного банку займає система управління фінансовими ризиками, що спрямована на управління банківською установою в цілому або окремими підрозділами з урахуванням факторів ризику на основі характерної процедури їх ідентифікації та оцінки, а також вибору і використання методів

нейтралізації наслідків ризикових подій, обміну інформацією про ризики і контролю результатів застосування цих методів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ АТ «КРЕДОБАНК»

2.1. Характеристика системи управління фінансовими ризиками банку

Управління фінансовими ризиками – одна з найважливіших складових банківського менеджменту. Основними цілями управління фінансовими ризиками АТ «Кредобанк» є обмеження можливих збитків через визначення лімітів ризику й нагляд за тим, щоб ці ліміти не перевищувались. Метою політики управління фінансовими ризиками АТ «Кредобанк» є їх ідентифікація, оцінка, аналіз, моніторинг та управління. Реалізовується вона через впровадження засобів контролю за ризиками, встановлення лімітів їх припустимого рівня, здійснення постійного моніторингу та контролю за дотриманням встановлених тригерів та бенчмарків, а також через проведення періодичного стрес-тестування.

Управління фінансовими ризиками в АТ «Кредобанк» відбувається щодо ринкового ризику (який включає валютний та товарний ризику), процентного ризику банківської книги, кредитного ризику та ризику ліквідності[38]. Управління ризиками – одна з ключових функцій стратегічного управління АТ «Кредобанк» в сфері банківських операцій, за допомогою якої він ідентифікує, оцінює, здійснює моніторинг та контроль рівня ризику.

Основні норми управління ризиками в Банку визначає Стратегія управління ризиками. Стратегія АТ «Кредобанк» щодо управління ризиками, передбачає безперервний аналіз існуючих, виявлення потенційних у майбутньому ризиків, їх оцінку, своєчасне ухвалення рішень щодо їх мінімізації чи уникнення, а також контроль над дотриманням встановлених обмежень, процедур та процесів[21]. Здійснення поставлених цілей та завдань щодо управління фінансових ризиками досягається за рахунок використання

широкого набору методів та інструментів, які використовуються для управління всіма видами ризиків у АТ «Кредобанк», зокрема кредитним ризиком, ризиком ліквідності, ризиком зміни процентної ставки, валютним ризиком, ризиком цінних паперів, операційним ризиком.

З метою визначення максимально рівня фінансового ризику, який банк готовий прийняти, Наглядовою Радою Банку затверджено Декларацію схильності до ризиків (RiskAppetiteStatement) якою визначено сукупний рівень ризик-апетиту, види ризиків, які Банк прийматиме або уникатиме з метою досягнення своїх бізнес-цілей, та рівень ризик-апетиту щодо кожного з них (індивідуальний рівень).

Основою організаційної структури управління фінансовими ризиками АТ «Кредобанк» є принцип розмежування компетенцій між його структурними підрозділами. Для ефективного управління групами фінансового ризику в АТ «Кредобанк» функціонує організаційна структура, яка представлена на рисунку 2.1.

Управління ризиками в АТ «Кредобанк» відбувається в усіх структурних підрозділах банку. Організаційна структура системи управління фінансовими ризиками ґрунтується на розподілі обов'язків між структурними підрозділами Банку із застосуванням моделі трьох ліній захисту[21]:

1) перша лінія утворюється на рівні бізнес-підрозділів банку та підрозділів підтримки його діяльності. Такі підрозділи приймають ризики та несуть відповідальність за них, здійснюють поточне управління ними та подають звіти щодо поточного управління цими ризиками;

2) друга лінія виконується на рівні підрозділу з управління ризиками, підрозділу контролю за дотриманням норм (комплаєнс) та підрозділу з запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (підрозділ ПВК/ФТ);

3) третя лінія формується на рівні підрозділу внутрішнього аудиту щодо перевірки та оцінки ефективності функціонування системи управління фінансовими ризиками.

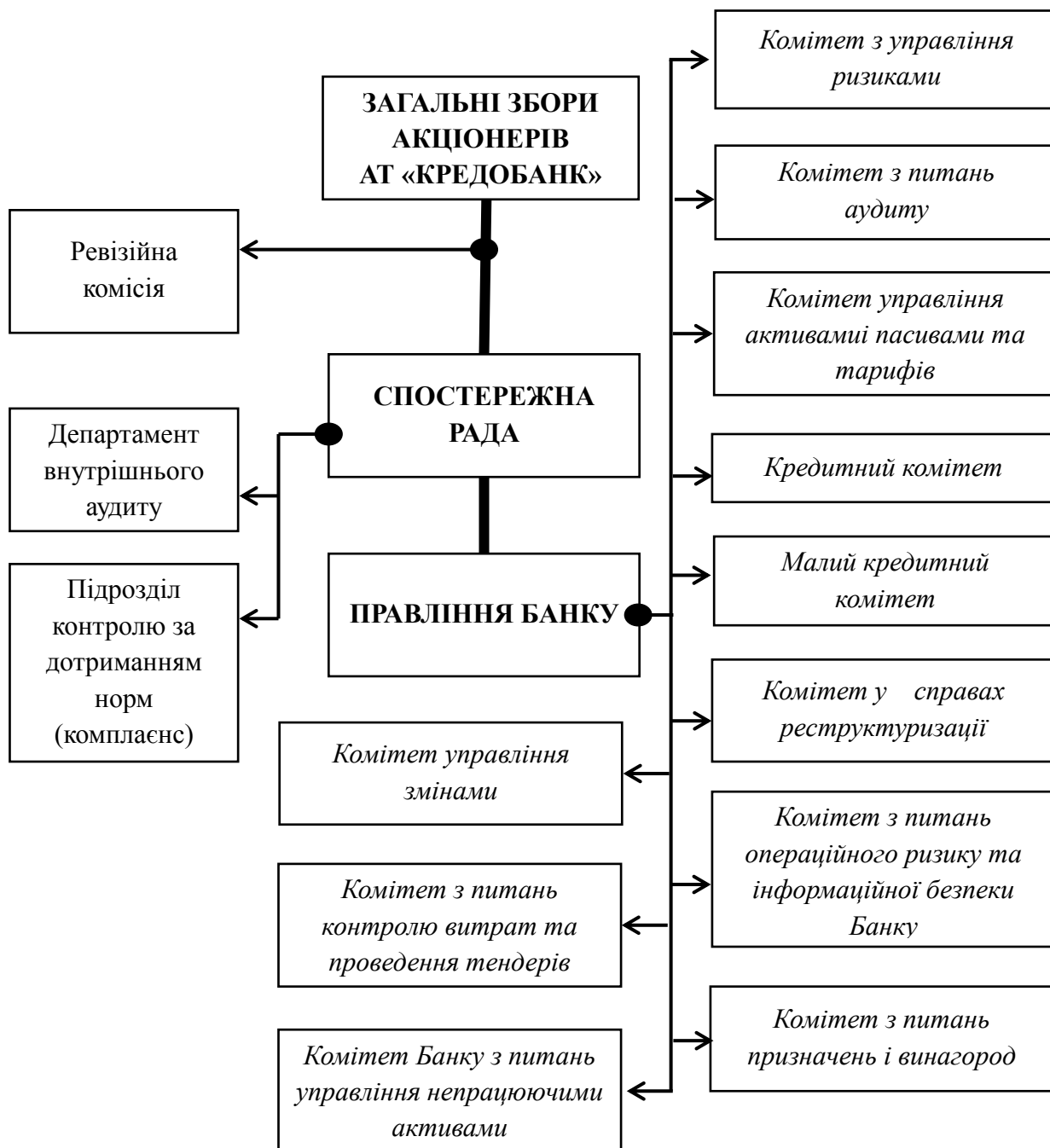

Рисунок 2.1 – Організаційна структура управління фінансовими ризиками АТ «Кредобанк»

*Примітка. Складено автором за даними [21].

АТ «Кредобанк» здійснює комплексне управління ризиками, що обумовлено політикою банку, яка щороку переглядається Правлінням та затверджується Наглядовою радою банку. Ліміти ризиків встановлюються для кредитного ризику, ринкового ризику та ризику ліквідності. Рівень ризику утримується у межах затверджених лімітів[38].

Загальну відповідальність за встановлення та затвердження цілей у сфері управління ризиками та капіталом несе Наглядова Рада банку [45]. При цьому, АТ «Кредобанк» має окремі незалежні підрозділи, які відповідають за управління ризиками та їх контроль. Функції управління фінансовими ризиками в Банку виконують такі колегіальні органи: Наглядова Рада Банку, Комітет з управління ризиками, Комітет з питань аудиту, Комітет з питань призначень і винагород, Правління Банку, Комітет управління активами і пасивами та тарифів, Малий кредитний комітет, Кредитний Комітет, Комітет Банку з питань управління непрацюючими активами, Комітет з питань операційного ризику та інформаційної безпеки, Комітет з питань контролю витрат та проведення тендерів, Комітет управління змінами, Департамент внутрішнього аудиту, головний ризик-менеджер та підрозділи з управління ризиками, головний комплаєнс-менеджер та підрозділ контролю за дотриманням норм (комплаєнс), відповідальний працівник Банку та підрозділ з ПВК/ФТ, бізнес-підрозділи та підрозділи підтримки (перша лінія захисту).

В АТ «Кредобанк» діє Комітет з управління ризиками, в якому зосереджені функції з управління ризиками та який несе відповідальність за розроблення та впровадження внутрішніх процедур управління ризиками, інформує керівництво про ризики, прийнятність їхнього рівня та надає пропозиції щодо необхідності прийняття керівництвом відповідних рішень.

Основні повноваження Департаменту внутрішнього аудиту: оцінка якості, правильності та достовірності управлінської, статистичної звітності щодо кредитного ризику, надання оцінки ефективності систем управління кредитним ризиком та внутрішнього контролю, оцінка повноти сформованих

під кредитний ризик резервів та інші повноваження, надані Департаменту внутрішнього аудиту Наглядовою Радою банку.

Діяльність органів Банку у сфері управління фінансовими ризиками регулюється з найвищого рівня управління, що відображено на рисунку 2.2.

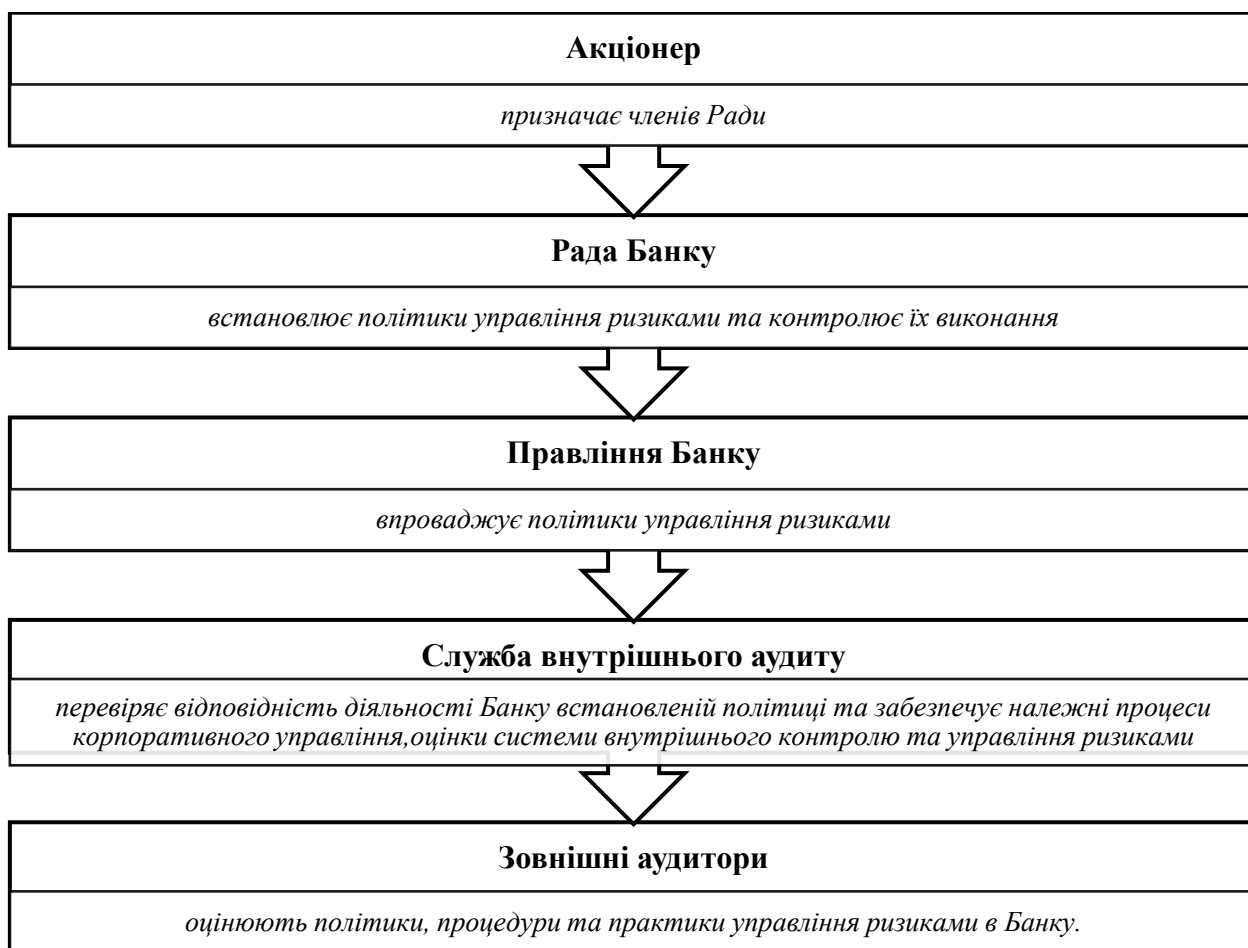

Рисунок 2.2 – Послідовність регулювання фінансових ризиків органами управління найвищого рівня АТ «Кредобанк»

*Примітка. Складено автором за даними [45].

Наглядова Рада АТ «Кредобанк» несе повну відповідальність за створення комплексної та ефективної системи управління фінансовими ризиками, на які наражається банк у своїй діяльності. Наглядова Рада банку створила постійно діючі підрозділи з управління ризиками, які підпорядковуються головному ризик-менеджеру (CRO) та підрозділ контролю за дотриманням норм (комплаєнс), що підпорядковуються

головному комплаєнс-менеджеру (ССО) і забезпечує незалежність цих підрозділів [Помилка! Невідомий аргумент ключа.].

Правління АТ «Кредобанк» забезпечує виконання завдань, рішень Наглядової Ради банку щодо впровадження системи управління ризиками, враховуючи стратегію та політику управління фінансовими ризиками, культуру управління ними, процедури, методи та інші заходи ефективного управління такими ризиками. Правління АТ «Кредобанк» є активним учасником процесу управління ризиком у Банку, приймаючи рішення щодо операцій, які несуть підвищений ризик, на основі регулярної інформації щодо профілю та рівня ризику, а також сукупного рівня ризик-апетиту. Сукупний рівень ризик-апетиту, який Банк має намір приймати та утримувати для досягнення своїх бізнес-цілей, визначено як сукупну суму внутрішнього капіталу Банку, необхідного на покриття всіх суттєвих ризиків банку [Помилка! Невідомий аргумент ключа.].

Підрозділи з управління ризиками з метою забезпечення ефективності функціонування системи управління ризиками виконують функції з управління фінансовими ризиками, які визначені в Положенні про організацію Головного банку. Головний ризик менеджер (CRO) очолює вертикаль ризиків, відповідає за діяльність цих підрозділів та має право бути присутнім на засіданнях Правління та Комітетів Правління АТ «Кредобанк», накладення заборони на рішення цих органів, якщо їх реалізація стане причиною утворення порушень встановленого ризик-апетиту та/або затверджених лімітів ризику, а також в інших випадках установлених Наглядовою Радою Банку [Помилка! Невідомий аргумент ключа.].

Підрозділ контролю за дотриманням норм (комплаєнс) з метою забезпечення ефективності функціонування системи управління фінансовими ризиками виконує функції з управління комплаєнс-ризиком визначені в Положенні про організацію Головного банку. Головний комплаєнс-менеджер (ССО) є відповідальним за функціонування цього підрозділу та має право бути присутнім на засіданнях Правління та Комітетів Правління

АТ «Кредобанк», має право накладення заборони (вето) на рішення цих органів, якщо реалізація таких рішень стане причиною порушень вимог законодавства, відповідних стандартів професійних об'єднань, дія яких поширюється на банк, конфлікту інтересів, а також в інших випадках, установлених Наглядовою Радою банку.

Кредитний комітет щомісячно оцінює якість активів та готує пропозиції стосовно утворення резервів на покриття можливих збитків від їх знецінення, затверджує актуалізовані департаментом управління ризиками коефіцієнти розрахунку розміру кредитного ризику, імовірність дефолту та втрати у разі дефолту для активів, які оцінюються на груповій основі.

Комітет із управління активами, пасивами і тарифами щомісячно моніторить собівартість пасивів та прибутковість активів та приймає рішення стосовно політики відсоткової маржі, досліджує питання відповідності строковості активів та пасивів та надає відповідним структурним підрозділам банку рекомендації стосовно усунення розбіжностей у часі, що виникають, щомісячно розглядає співвідношення собівартості послуг та ринкової конкурентоспроможності чинних тарифів.

Комітет з питань операційного ризику та інформаційної безпеки, з метою реалізації стратегії управління операційними ризиками банку, досліджує питання щодо прийняття рішень в сфері управління операційними ризиками на регулярній і систематичній основі.

Далі охарактеризуємо систему управління фінансовими ризиками АТ «Кредобанк» в розрізі їх окремих видів. АТ «Кредобанк» структурує рівні кредитного ризику, на який він наражається, шляхом встановлення лімітів суми ризику, що виникає у зв'язку з одним позичальником або групою позичальників. Керівництво регулярно затверджує ліміти рівня кредитного ризику за видами кредитів. Такі ризики регулярно контролюються та переглядаються принаймні щороку або частіше.

У АТ «Кредобанк» створені повноважні корпоративні органи, які відповідають за затвердження кредитних лімітів поокремих позичальниках[38, с.64]:

- Наглядова Рада Банку аналізує та затверджує кредитні пропозиції понад 5,0 мільйонів доларів США та понад 6,25 мільйонів доларів США при реструктуризації кредитної заборгованості;

- Правління Банку аналізує та затверджує кредитні пропозиції до 5,0 мільйонів доларів США та до 6,25 мільйонів доларів США при реструктуризації кредитної заборгованості;

- Кредитний комітет Банку аналізує та затверджує кредитні пропозиції до 90 мільйонів гривень, Малий кредитний комітет Банку - до 25 мільйонів гривень, а Комітет Банку з питань управління непрацюючими активами - до 5 мільйонів доларів США. Засідання Кредитного комітету Банку та Малевого кредитного комітету проводяться здебільшого двічі на тиждень, а Комітету Банку з питань управління непрацюючими активами здебільшого один раз на тиждень;

- окремо надано повноваження на одноосібне прийняття нових кредитних рішень директорам окремих департаментів Банку із максимальним лімітом до 2,0 мільйонів гривень.

Кредитні заявки від менеджерів по роботі з клієнтами передаються до відповідного підрозділу, який здійснює кредитний аналіз і приймає рішення чи передає до відповідного кредитного комітету для затвердження кредитного ліміту, відповідно до компетенції. Також управління кредитним ризиком частково здійснюється шляхом одержання застави та корпоративних і особистих гарантій та порук[38, с.65].

Основою аналізу і оцінки кредитоспроможності клієнтів – юридичних осіб є визначення та встановлення внутрішнього рейтингу, яке здійснюється з метою обчислення ймовірності невиконання клієнтом кредитних зобов'язань та визнання статусу дефолт в межах одного року. Визначення та встановлення внутрішнього рейтингу клієнтів є не лише інструментом для

розгляду окремих кредитних пропозицій та підтримки процесу прийняття кредитних рішень, а також основою для забезпечення більш детального аналізу якості кредитного портфелю АТ «Кредобанк». Контроль за впровадженням рейтингових моделей, їх своєчасний перегляд та актуалізацію здійснює Департамент кредитного ризику. Банк аналізує кредити за строками прострочення та у подальшому контролює прострочені залишки [38, с.65].

Банк організовує процес управління проблемними активами, який охоплює усі організаційні рівні АТ «Кредобанк», визначає чіткий розподіл функцій, обов'язків і повноважень між усіма його суб'єктами, а також їх відповідальність згідно з таким розподілом, забезпечує порядок їх взаємодії та звітування.

Крім того, АТ «Кредобанк» дотримується системи внутрішніх лімітів концентрації, що складається з спрямованих довготривалих стратегій банку в частині структури окремих сегментів кредитного портфелю та лімітів концентрації, встановлених для окремих секторів економіки. З метою недопущення перевищення лімітів концентрації, вказані ліміти підлягають постійному моніторингу та контролю. Моніторинг лімітів концентрації відбувається щомісячно та щоквартально Департаментом кредитного ризику. Його результати підлягають презентації у складі управлінської звітності щодо ризиків Правлінню Банку та Наглядовій Раді [38, с.66].

Відповідно до вимог МСФЗ 9 [34] АТ «Кредобанк» застосовує модель очікуваних збитків, яка передбачає своєчасне відображення погіршення або покращення кредитної якості фінансових інструментів із врахування міснующої інформації та прогнозів на майбутнє. Розмір очікуваних збитків, що визнається шляхом формування оціночного резерву під знецінення, залежить від стану знецінення, тобто погіршення кредитної якості з моменту початкового визнання фінансового інструменту. Для запобігання критичних втрат внаслідок виникнення

кредитного ризику, банком здійснюється контроль дотримання нормативних значень кредитного ризику, які встановлені НБУ.

Управління ризиком ліквідності відбувається шляхом постійного аналізу ліквідності АТ «Кредобанк» на основі термінової структури активів і пасивів. У банку введено та постійно контролюється система лімітів, яка ґрунтується на основі великої кількості показників, які всебічно охоплюють ризик ліквідності. Управління ризиком ліквідності в АТ «Кредобанк» здійснюється у таких аспектах: 1) у сфері поточної ліквідності (здатність виконувати поточні зобов'язання шляхом забезпечення відповідної суми ліквідних ресурсів); 2) у сфері структурної ліквідності (формування термінової структури балансу, яка б дозволяла отримувати максимальну фінансову маржу з одночасним забезпеченням безпеки ліквідності). Для обчислення ризику ліквідності в кризових ситуаціях, що можуть відбутися на українському та міжнародному ринках, проводяться аналізи на основі методик stress-testing та розробляються аварійні плани на випадок погіршення ліквідності [38, с. 71].

У АТ «Кредобанк» постійно здійснюється оцінка ризику процентної ставки. З метою визначення розміру ризику процентної ставки використовуються такі методи, як: аналіз невідповідності, а також порівняння середніх процентних ставок за окремими позиціями балансу; імітаційні дослідження; визначення VAR портфеля активів та пасивів чутливих до зміни процентної ставки; аналіз впливу зміни процентної ставки на процентний дохід банку на основі стрес- та креш-тестувань. Управління ризиком процентної ставки здійснюється шляхом встановлення системи лімітів та контролю за їх дотриманням [38, с. 68].

Особлива увага в банку приділяється валютному ризику. Для визначення його розміру в АТ «Кредобанк» використовується ряд методик, серед яких: розрахунок валютного ризику з використанням методики традиційного VAR та методики ковзаючого середнього (EWMA); методології стрес та креш тестувань, які дозволяють оцінити максимально можливі втрати

банку від переоцінки валютної позиції в кризових ситуаціях; методологія розрахунку квоти валютного ризику, яка дозволяє оцінити максимально можливі втрати банку від переоцінки валютної позиції при нормальних умовах функціонування валютного ринку та методика визначення маргінальної суми ризику (MVAR), яка вказує на ефект від вкладу кожної валютної позиції в загальну суму ризику валютного портфеля. Управління валютним ризиком здійснюється шляхом встановлення системи лімітів та контролю за їх дотриманням [38, с. 67].

Таким чином, перевагами управління фінансовими ризиками АТ «Кредобанк» є його організаційна структура та внутрішні документи, що регламентують організацію кредитних відносин банку з клієнтами. Структурними підрозділами банку, які здійснюють управління фінансовими ризиками є Наглядова Рада Банку, Комітет з управління ризиками, Комітет з питань аудиту, Комітет з питань призначень і винагород, Правління Банку, Комітет управління активами і пасивами та тарифів, Малий кредитний комітет, Кредитний Комітет, Комітет Банку з питань управління непрацюючими активами, Комітет з питань операційного ризику та інформаційної безпеки, Комітет з питань контролю витрат та проведення тендерів, Комітет управління змінами, Департамент внутрішнього аудиту, головний ризик-менеджер та підрозділи з управління ризиками, головний комплаєнс-менеджер та підрозділ контролю за дотриманням норм (комплаєнс), відповідальний працівник Банку та підрозділ з ПВК/ФТ, бізнес-підрозділи та підрозділи підтримки (перша лінія захисту). Важливу роль в управлінні кредитним портфелем АТ «Кредобанк» відіграє наявність внутрішньонормативних документів – Декларації схильності до ризиків та Стратегії управління ризиками, що регламентують організацію кредитних відносин банку з клієнтами.

2.2. Оцінка фінансових ризиків банку

Оцінювання ефективності управління фінансовими ризиками банку має важливе значення в системі прийняття фінансових рішень. В межах такого управління будь-якого комерційного банку важливу роль відіграє ефективне проведення моніторингу рівня фінансових ризиків.

На початку аналізу ефективності управління фінансовими ризиками АТ «Кредобанк» слід оцінити рівень фінансових ризиків в розрізі їх видів, зокрема кредитного ризику, валютного ризику, процентного ризику, ризику ліквідності.

Банк здійснює аналіз кредитів за строками прострочення, а потім контролює прострочені залишки. Керівництво АТ «Кредобанк» надає інформацію про строки прострочення та інші дані про кредитний ризик шляхом аналізу за кредитною якістю заборгованості інших банків, кредитів та авансів клієнтам, цінних паперів, інших фінансових активів [38, с. 66]. Це зумовлено тим, що кредитний моніторинг допомагає банківським установам визначити негативні зміни у діяльності позичальників та вчасно відреагувати шляхом вжиття відповідних заходів щодо усунення небажаних наслідків. Проведення контролю за виданими кредитами необхідне для здійснення ефективної програми кредитування комерційного банку.

Заборгованість інших банків є незабезпеченою. В таблиці 2.1. подано дані заборгованості інших банків за кредитною якістю за останні 5 років станом на кінець року. Наведений аналіз ґрунтується на рейтингах, присвоєних міжнародною кредитною рейтинговою агенцією Moody's. З наведених даних видно, що загальна заборгованість інших банків за аналізований період значно зросла, причому за останній рік – на 11 %. Тому спостерігається тенденція до збільшення резерву під очікувані кредитні

збитки, проте в 2021 році порівняно з попереднім роком вказаний резерв зменшився на 42 %.

Таблиця 2.1. Заборгованість інших банків за кредитною якістю АТ «Кредобанк», тис грн

Показники	Роки					Темп приросту, % 2021р. до 2020р.
	2017	2018	2019	2020	2021	
<i>Активи, за якими визнається резерв під очікувані кредитні збитки, що очікуються протягом 12 місяців - стадія 1:</i>						
- Рейтинг Аа1 – Аа3	0	0	0	424770	476914	12
- Рейтинг А1 - А3	5694	0	0	1533850	1705267	11
- Рейтинг Ваа1 - Ваа3	0	0	0	30166	13442	-55
- без рейтингу	9676	8 598	7 542	70249	84128	20
Резерв під очікувані кредитні збитки, що очікуються протягом 12 місяців	0	-162	-104	-530	-310	-42
Всього заборгованості інших банків	15370	8 436	7 438	2058505	2279441	11

Примітка. Розраховано на основі [35; 36; 37; 38; 39].

Далі проаналізуємо кредитний ризик за кредитною якістю кредитів та авансів клієнтам. Зазначимо, що АТ «Кредобанк» при здійсненні такого моніторингу виділяє три стадії зменшення корисності кредитних продуктів, зокрема, 1 стадія зменшення корисності передбачає кредитні збитки, що очікуються протягом 12 місяців; 2 стадія зменшення корисності – кредитні збитки, що очікуються протягом терміну дії кредитного інструменту, за не знеціненими кредитами та 3 стадія зменшення корисності – кредитні збитки очікуються протягом терміну дії кредитного інструменту, знецінені кредити.

Оцінюючи кредитний ризик АТ «Кредобанк» за аналізований період (таблиця 2.2) спостерігаємо зниження обсягу знецінених активів в 2021 році порівняно із 2017 роком на 6 %. Найбільше його значення було в 2020 році – 969 млн грн. У відповідності до змін обсягу знецінених активів зменшувався обсяг резервів під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів на 21 % в 2021 році порівняно із 2017 роком та на 23 % порівняно із попереднім роком.

Порівняно із 2020 роком в 2021 році знецінені кредити мали тенденцію до зниження, крім не прострочених активів та прострочених менше ніж 30 днів, які за вказаний рік зросли на 64 % і 75 % відповідно.

Таблиця 2.2. Аналіз кредитів за кредитною якістю АТ «Кредобанк», млн грн

№ з/п	Показники	Роки					Темп приросту, %	
		2017	2018	2019	2020	2021	2021 р. до 2020 р.	2021 р. до 2017 р.
1.	Не прострочені та не знецінені	7835	9420	11352	12861	16471	28	110
2.	Прострочені кредити	104	235	288	235	299	27	187
3.	- прострочені менше ніж 30 днів	73	165	206	165	169	3	133
4.	- прострочені від 30 до 90 днів	30	69	81	69	129	88	334
5.	- прострочені від 91 до 180 днів	0	1	1	1	0	-98	-96
6.	- прострочені від 181 до 360 днів	0	0	0	0	0	-94	-84
7.	- прострочені більше 360 днів	1	0	0	0	0	-67	-99
8.	Кредити визнані як знецінені	743	545	706	969	700	-28	-6
9.	- непрострочені	189	168	127	188	308	64	63
10.	- прострочені менше ніж 30 днів	2	10	12	18	32	75	1788
11.	- прострочені від 30 до 90 днів	6	13	46	111	57	-48	873
12.	- прострочені від 91 до 180 днів	47	37	138	123	98	-20	107
13.	- прострочені від 181 до 360 днів	75	71	120	271	124	-54	65
14.	- прострочені більше 360 днів	424	246	264	258	81	-69	-81
15.	Резерв під очікувані кредитні збитки	-825	-575	-663	-846	-655	-23	-21
16.	Всього кредитів та авансів клієнтам	7857	9625	11684	13282	16804	27	114

Примітка. Розраховано на основі [35; 36; 37; 38; 39].

Водночас саме внаслідок зниження якості активів найчастіше обумовлені ризики неплатоспроможності банків. Тому МВФ до базових індикаторів фінансової стійкості банківської системи відносить показники групи «якість активів», зокрема відношення недіючих (дефолтних) кредитів [32] до сукупних валових кредитів і позик, який часто використовується як наближений показник якості активів, а також кредитний ризик – відношення створених резервів до недіючих кредитів, – який є показником частки безнадійних кредитів, під які вже були створені резерви. Тому, в межах

оцінки кредитного ризику АТ «Кредобанк» доцільно проаналізувати вказані показники (рис. 2.3.).

Рисунок 2.3 – Динаміка частки знецінених кредитів в загальному обсязі кредитів та авансів клієнтам АТ «Кредобанк», %

Примітка. Розраховано на основі [35; 36; 37; 38; 39].

За даними рисунка 2.3. прослідковується тенденція зниження частки дефолтних активів (простроченої заборгованості) в кредитному портфелі. В 2021 році порівняно із 2017 роком цей показник знизився на 5 %. Це свідчить про зменшення кредитного ризику банку.

В 2021 році в сумі резерву під очікувані кредитні збитки за кредитами та авансами клієнтам відбулися зміни, які відображають акумульований вплив змін рівня очікуваних кредитних збитків, в тому числі якщо протягом року за кредитом кілька разів визнавалося значне зростання кредитного ризику, що спричиняло переведення між стадіями, з подальшим його зниженням та навпаки, що відображено в таблиці 2.3. За даними таблиці 2.3. прослідковується, що кредити, які видані в 2021 році та залишилися на балансі станом на 31 грудня 2021 року, склали 10556427 тис грн (63% кредитів та авансів клієнтам), у тому числі кредити юридичним особам – 5956931 тис грн (35% кредитів та авансів клієнтам), з яких 70% кредитів

мають початковий строкпогашення до 2 років та у зв'язку із короткостроковим характером, дні прострочення боргу єнайважливішим критерієм значного підвищення кредитного ризику для таких кредитів. Кредитна якістькорпоративних кредитів та авансів клієнтам підвищується, тому видачі нових кредитів перевищуютьвиплати заборгованості за раніше виданими кредитами. Станом на 31 грудня 2021 року було повністюпогашено 5059725 тис грн (або 36%) кредитів та авансів клієнтам, що залишалися на балансіБанку станом на 1 січня 2021 року, в т.ч. кредити в Стадії 1 – 4367450 тис грн (резерв за такимикредитами на 1 січня 2021 року становив 66838 тис грн).

Таблиця 2.3. Зміни в сумі резерву під очікувані кредитні збитки за кредитами та авансами клієнтам АТ «Кредобанк» в 2021 році, тис грн

Показники	1 стадія	2 стадія	3 стадія	Придбані (створені) знецінені активи	Всього
Резерв під очікувані кредитні збитки на 1 січня 2021 року	220043	49288	576404	753	846488
Збільшення, пов'язане зстворенням активів протягомроку	155661	197	1755	52133	209746
Чиста зміна рівня очікуванихкредитних збитків	-169674	125036	1210	16254	-27174
Списання за рахунок резервівта продажу кредитів	-35	-46	-383727	-769	-384577
Коригування процентнихдоходів за знеціненимикредитами	41	2	81917	-5126	76834
Вплив зміни валютних курсів	-2056	330	-14929	21	-16634
Інші зміни, в тому числіпереведення до стадій:	3921	-110413	109595	-52560	-49457
- зі стадії 1	-19126	14373	4753	-	-
- зі стадії 2	6159	-134634	128475	-	-
- зі стадії 3	999	9835	-10838	4	-
Резерв під очікувані кредитні збитки на 31 грудня 2021 року	207901	64394	372225	10706	655226

Примітка. Розраховано на основі [35; 36; 37; 38; 39].

Для запобігання критичних утрат унаслідок виникнення кредитного ризику АТ «Кредобанк» здійснює постійний контроль дотримання нормативних значень кредитного ризику (таблиця 2.4), встановлених Національним банком.

Таблиця 2.4. Динаміка дотримання АТ «Кредобанк» нормативів кредитного ризику встановлених НБУ за 2017-2021рр

№ з/п	Нормативи НБУ	Нормативне значення	Роки					Темп приросту, %	
			2017	2018	2019	2020	2021	2021 р. до 2020 р.	2021 р. до 2017 р.
1	Н7	≤ 25 %	5,38	3,98	4,89	7,42	9,03	21,69	67,84
2	Н8	≤ 800 %	0	0	0	0	0	0	0

*Примітка. Розраховано на основі [18; 19; 35; 36; 37; 38; 39: 48].

Станом на 31 грудня 2021 року норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), який визначається як співвідношення суми всіх вимог АТ «Кредобанк» до контрагента або групи пов'язаних контрагентів та всіх фінансових зобов'язань, наданих Банком щодо контрагента або групи пов'язаних контрагентів, до регулятивного капіталу становив 9,03 % при нормативному значенні не більше 25% (станом на 31 грудня 2020 року – 7,42 %, станом на 31 грудня 2019 року – 4,89 %, станом на 31 грудня 2018 року – 3,98 %%, станом на 31 грудня 2017 року – 5,38 %).

Норматив великих кредитних ризиків (Н8), визначається як співвідношення суми всіх великих кредитних ризиків, наданих банком щодо всіх контрагентів, з врахуванням всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цих контрагентів, до регулятивного капіталу банку. За весь аналізований період Н8 дорівнював нулю, що свідчить про повну відсутність концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів.

Далі проаналізуємо рівень валютного ризику АТ «Кредобанк», на який він наражається зв'язку з відкритими позиціями по різних валютах. Ці

позиції розраховуються як різниця між активами та зобов'язаннями в однаковій валюті на звітну дату. Банк оцінює, контролює та встановлює ліміти для довгих та коротких відкритих валютних позицій, використовуючи українську гривню як базисної валюти. Для Банку ліміти за відкритими валютними позиціями визначаються на рівні, встановленому нормативними вимогами НБУ, та обчислюються як співвідношення відкритої валютної позиції до регулятивного капіталу Банку. Дотримання цих лімітів контролює Департамент ринкового ризику та ризику ліквідності щодня. Департамент ринкового ризику та ризику ліквідності щотижня подає звіти Комітету з управління активами, пасивами та тарифами (КУАПіТ).

У таблиці 2.5 наведено концентрацію валютного ризику Банку за 2017-2021 роки. Валютний ризик обчислено як відношення чистої позиції до монетарного капіталу.

Таблиця 2.5. Динаміка відкритих позицій та монетарних активів по різних валютах АТ «Кредобанк» за 2017-2021 рр, тис грн

Роки	Показники	Валюта					Всього
		Долари США	Євро	Фунти стерлінгів	Російські рублі	Інше	
2017	Чиста позиція	-25039	-9763	387	127	9692	-24596
	Монетарні активи	3839239	1596287	16088	30090	140852	5622556
	Валютний ризик	-0,0065	-0,0061	0,0241	0,0042	0,0688	-0,0044
2018	Чиста позиція	69 176	-12 607	1 543	3 774	10 269	72155
	Монетарні активи	4022096	2406912	10995	29409	123361	6592773
	Валютний ризик	0,0172	-0,0052	0,1403	0,1283	0,0832	0,0109
2019	Чиста позиція	25 107	2 706	-415	-18	594	27974
	Монетарні активи	4253120	2142004	17988	7580	165376	6586068
	Валютний ризик	0,0059	0,0013	-0,0231	-0,0024	0,0036	0,0042
2020	Чиста позиція	19966	3289	67	-54	3418	26686
	Монетарні активи	5384725	2889189	22931	13153	225005	8535003
	Валютний ризик	0,0037	0,0011	0,0029	-0,0041	0,0152	0,0031
2021	Чиста позиція	-3345	5898	-96	92	7155	9704
	Монетарні активи	6279484	3064184	28602	6142	317093	9695505
	Валютний ризик	-0,0005	0,0019	-0,0034	0,0150	0,0226	0,0010

*Примітка. Розраховано на основі [35; 36; 37; 38; 39].

Процентний ризик виникає у зв'язку з впливом коливань домінуючих рівнів ринкової процентної ставки на його фінансовий стан та грошові потоки. Процентна маржа може збільшуватися в результаті таких змін, але може також зменшуватися або приносити збитки в разі несподіваних змін. Вразливість фінансового результату АТ «Кредобанк» на зміну процентних ставок є показником чутливості активів та зобов'язань до зміни процентних ставок в довгостроковій перспективі. Фактори чутливості включають припущення в відношенні строків до погашення та строків до зміни процентних ставок і поновлення продуктів. В таблиці 2.6 подано потенційний вплив на прибуток Банку у випадку збільшення чи зменшення процентних ставок на 200 пунктів на фінансові інструменти, деномінованих в основних валютах. Використовуючи наведені дані в таблиці 2.6, можна визначити процентний ризик, динаміку якого наведено на рисунку 2.4.

Таблиця 2.6. Динаміка впливу зміни процентних ставок на фінансовий результат АТ «Кредобанк» за 2017-2021 рр, тис грн

№ з/п	Валюта	Тип ставки фінансового інструменту	Роки				
			2017	2018	2019	2020	2021
1.	Гривня	змінювана	59166	95 902	121 334	117 116	122908
		фіксована		43 527	53 670	26 208	37 434
2.	Долари США	змінювана	2964	2 970	4 401	4 876	5 374
		фіксована		13 173	2 693	127	18 201
3.	Євро	змінювана	11378	13 521	2 551	9 151	8 652
		фіксована		10 000	5 008	26 515	29 726
4.	Всього		73508,0	179093	189657	183993	222295

*Примітка. Розраховано на основі [35; 36; 37; 38; 39].

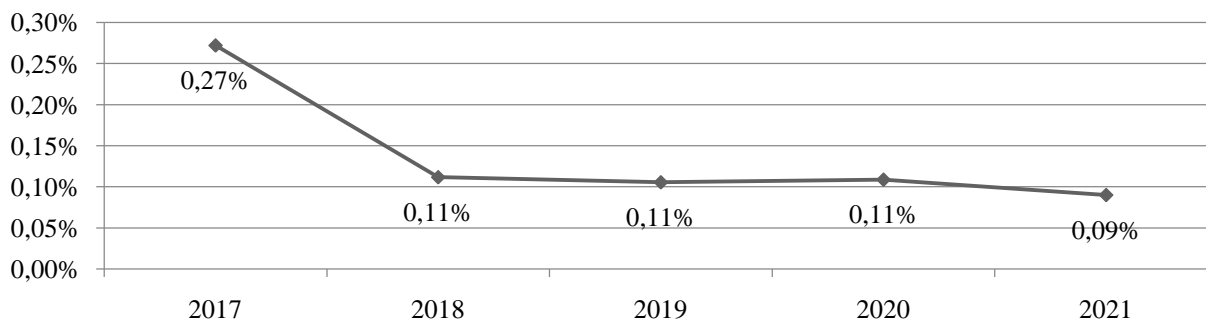

Рисунок 2.4 – Динаміка процентного ризику АТ «Кредобанк», %

Примітка. Розраховано на основі [35; 36; 37; 38; 39].

Банк щодня зіштовхується з ризиком ліквідності у зв'язку з вимогами щодо використання його вільних грошових коштів за депозитами «овернайт», поточними рахунками, депозитами, строк погашення яких настає незабаром, наданням кредитів, гарантіями та у зв'язку з процентною маржею та іншими вимогами щодо похідних інструментів, розрахунків за якими здійснюється грошовими коштами. Банк не володіє грошовими ресурсами, достатніми для покриття всіх цих потреб, оскільки мінімальний рівень реінвестування коштів, строк погашення яких настає, можна передбачити з високою ймовірністю. Управління ризиком ліквідності здійснює Комітет з управління активами та пасивами АТ «Кредобанк». Банк прагне підтримувати стабільну базу фінансування, яка складається переважно із заборгованості перед іншими банками, депозитів юридичних та фізичних осіб, боргових цінних паперів, а також інвестує кошти у портфелі ліквідних активів для того, щоб мати можливість оперативно та безперешкодно виконати непередбачувані вимоги щодо ліквідності. Управління ліквідністю АТ «Кредобанк» вимагає проведення аналізу рівня ліквідних активів, необхідного для регулювання зобов'язань при настанні строку їх погашення, забезпечення доступу до різних джерел фінансування, наявності планів у випадку виникнення проблем з фінансуванням та здійснення контролю за відповідністю балансових нормативів ліквідності нормативним вимогам.

Банк щоденно розраховує нормативи ліквідності відповідно до вимог НБУ (таблиця 2.7.). Ці нормативи включають:

- норматив короткострокової ліквідності (Н6), який розраховується як відношення ліквідних активів до зобов'язань зі строком погашення до 1 року.

- коефіцієнт покриття ліквідністю LCR (англ. LiquidityCoverageRatio) у всіх валютах або LCRBB.

- коефіцієнт покриття ліквідністю LCR (англ. LiquidityCoverageRatio) в іноземній валюті або LCRIB.

Таблиця 2.7. Динаміка дотримання АТ «Кредобанк» нормативів ризику ліквідності встановлених НБУ за 2019-2021 рр, %

№ з/п	Нормативи НБУ	Нормативне значення	Роки			Темп приросту, %	
			2019	2020	2021	2021 р. до 2020 р.	2021 р. до 2017 р.
1	Н6	> 60	70	72	74	2,8	5,7
2	LCRBB	> 100	111	142	132	-7,0	18,9
3	LCRIB	> 90	105	112	117	4,5	11,4

*Примітка. Розраховано на основі [18; 19; 36; 37; 38; 48].

Як видно з таблиці 2.7, станом на 31 грудня 2019 року норматив короткострокової ліквідності (Н6) склав 70%, 2020 року – 72 %, 2021 року – 74 % при мінімальному значенні нормативу не менше 60%. Станом на 31 грудня 2019 року коефіцієнт покриття ліквідністю LCR у всіх валютах або LCRBB склав 111%, при мінімальному значенні нормативу не менше 100%, значення цього нормативу станом на 31 грудня 2020 року становило 142 %, а в 2021 році вказаний показник зменшився на 7 % порівняно із попереднім роком. Позитивна динаміка значення коефіцієнта покриття ліквідністю LCR в іноземній валюті, який в 2019 році склав 105%, в 2020 році – 112 %, в 2021 році – 117 % при мінімальному значенні нормативу не менше 100%.

Інформацію про позицію ліквідності фінансових активів та зобов'язань отримує Департамент казначейства. Він забезпечує наявність достатнього портфелю короткострокових ліквідних активів, який переважно складається з ліквідних цінних паперів, депозитів у банках та інших міжбанківських інструментів, для підтримки достатнього рівня ліквідності.

Підсумовуючи аналіз рівня фінансових ризиків АТ «Кредобанк» слід підкреслити, що банком здійснюється безперервна ідентифікація, оцінка, аналіз та моніторинг різних груп фінансових ризиків щодо їхнього допустимого рівня відповідно до нормативів НБУ та встановних лімітів, що дозволяє керівництву банку своєчасно ухвалити рішення щодо їх мінімізації або уникнення.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ АТ «КРЕДОБАНК»

3.1. Способи мінімізації фінансових ризиків комерційного банку

Необхідною умовою мінімізації фінансових ризиків комерційного банку є удосконалення методів управління ними. Це обумовлено постійним зростанням обсягів відкритих у банках валютних позицій, коливанням процентних ставок, розширенням кола банківських операцій, що несуть у собі елементи різних фінансових ризиків, посиленням впливу факторів зовнішнього середовища на якість і структуру активів і пасивів, капіталу, прибуток, ліквідність, платоспроможність та фінансовий стан банку.

Проаналізуємо детальніше діючі методи управління окремими видами фінансових ризиків банку та можливі шляхи їх оптимізації чи заміни.

Слід відзначити, що валютний ризик характерний усім фінансовими операціями комерційного банку в іноземній валюті. Як свідчить сучасна практика, недостатня увага банків до питань управління валютним ризиком може призвести до значних фінансових втрат. Оскільки АТ «Кредобанк» не може самостійно вплинути на валютний курс, адже його встановлює або ринок, або національний регулятор, тому єдиним інструментом управління цим видом ризику є контроль валютних позицій.

За Базелем II, якщо обсяг операцій в іноземній валюті є незначним (якщо валова валютна позиція не перевищує 100 % від капіталу третього рівня і при цьому чиста валютна позиція не перевищує 2 % від цього капіталу), тоді банк може взагалі не виділяти капітал на покриття валютного ризику [3]. Водночас під час оцінки валютного ризику Базель виділяє два етапи:

Перший етап оцінки полягає у визначенні позиції банку в окремій валюті та в золоті (згідно з класифікацією банківського комітету золото належить до валют, тоді як інші банківські метали – до товарів). Для цього

банк повинен визначити суму всіх своїх спот – позицій у цій валюті, форвард – позицій, гарантій, захеджованих не нарахованих процентів та дельта – еквівалента портфеля валютних опціонів. Після чого від отриманої величини слід відняти структурну валютну позицію в цій валюті, якщо комерційний банк її веде. Структурну валютну позицію Базель трактує як довгу позицію, що утримується з метою хеджування значення адекватності регулятивного капіталу. На першому етапі чиста довга чи коротка позиція банку має бути перерахована в еквівалент у національній валюті з використанням поточного курсу на дату розрахунку [3].

На другому етапі оцінки комерційному банку слід врахувати ефекти диверсифікації і концентрації валютного ризику. Для цього використовується метод «короткої руки», сутність якого полягає в наступному [3]:

- банк групує еквіваленти позицій окремих валют залежно від знака у дві групи – довгі («+») та короткі («-») і визначає суму за кожною групою;
- із двох сум для подальшого розрахунку беруть більшу за модульним значенням (менша за модульним значенням позиція в подальших розрахунках ігнорується);
- до отриманої величини додають модульні значення еквівалента позиції в золоті (отримане значення і є величиною валютного ризику).

У методичних вказівках НБУ з інспектування банків «Система оцінки ризиків» для визначення кількісних вимірів валютного ризику та якості управління ним використовуються такі чинники [31]:

- існування адекватної, ефективної, доведеної до виконавців внутрішньої нормативної бази (положень, процедур тощо) щодо управління валютним ризиком, затвердженої відповідними органами банку виходячи з принципів корпоративного управління, а також відповідної практики виконання її вимог;
- обсяг балансових та позабалансових статей, які підлягають переоцінці у зв'язку зі змінами поточного валютного курсу та строкового валютного курсу;

- структура балансових та позабалансових статей;
- наявність своєчасної, точної та інформативної управлінської інформації;
- рівень і кваліфікація керівництва та персоналу;
- наявність відповідних механізмів контролю для моніторингу точності інформації, належних облікових підходів і дотримання внутрішніх положень, нормативно-правових актів або законів.

Слід відзначити, що у комерційних банках, які функціонують в Україні найбільш поширеним механізмом оцінки валютного ризику є VaR-метод (value at risk). Цей метод використовує також АТ «Кредобанк» для оцінки валютного ризику. За допомогою цього методу визначається максимальна величина очікуваних втрат від реалізації валютного ризику протягом певного періоду часу із заданою ймовірністю за формулою 3.1:

$$\text{VaR} = P * K * \sigma, \quad (3.1)$$

де VaR – потенційні максимальні можливі збитки за валютною позицією (одного дня); P – обсяг відкритої позиції; K – коефіцієнт (квантиль), який відповідає обраному рівню впевненості (наприклад, для довірчого інтервалу в 95 та 99 % відповідні квантилі дорівнюватимуть 1,65 і 2,33 середньоквадратичні відхилення); σ – стандартне відхилення зміни вартості позиції.

Виходячи із зазначеного, величина VaR - це найбільший очікуваний збиток, обумовлений коливаннями цін на фінансових ринках, який розраховується [28, с. 142]:

- 1) на певний період часу в майбутньому (часовий горизонт);
- 2) із заданою вірогідністю його не перевищення (рівень довіри);
- 3) при відомих припущеннях щодо кон'юнктури ринку (припущення про розподіл прибутковості активів).

Але, слід відзначити, що під час фінансових криз можуть проявитись ряд недоліків такого методу, зокрема [28, с. 143]:

1. VAR-метод не враховує можливих великих втрат, які можуть статися з малими ймовірностями.

2. Метод не дозволяє розрізнити різні типи «хвостів» розподілу втрат і тому недооцінює ризик у разі, коли розподіл втрат має «важкі хвости».

3. VAR-метод не є когерентною мірою (оцінка середніх втрат принайгіршому розвитку подій) тому, що не є субадитивним. Зазначимо, що міру ризику $r(X)$, визначену на всій безлічі можливих прибутків і збитків G , називають когерентною (coherent) у тому випадку, коли вона задовольняє відповідні аксіоми. До аксіом когерентної міри ризику належать: 1) монотонність (при порівнянні двох портфелів, які систематично показують різний рівень прибутковості, ризик портфеля з меншою прибутковістю буде вище); 2) трансляційна інваріантність (додавання в портфель неризикованого активу на суму α зменшує ризик цього портфеля на цю ж величину); 3) позитивна однорідність (зміна розміру портфеля в λ разів повинна приводити до зміни його ризику в таку ж кількість раз); 4) субадитивність (ризик портфеля не повинен бути більше суми ризиків складових його елементів).

Виправити недоліки Var-методу при оцінці валютного ризику в умовах кризи можна за допомогою введення в систему управління банківськими ризиками показника очікуваних втрат (ES), який дозволяє враховувати можливі втрати за межами рівня довіри (концепція очікуваного дефіциту).

Якщо $(1 - \alpha)$ – довірчий інтервал, тоді математично можна визначити величину очікуваних втрат як умовне очікування втрат X , що перевищили за величиною VaR (формула 3.2):

$$ES_{(1-\alpha)}(X) = E\left(\frac{X}{X} \mid X \geq VaR_{(1-\alpha)}\right), \quad (3.2)$$

Розрахунок очікуваних втрат (ES) для нормального розподілу здійснюється за формулою 3.3:

$$ES_{1-\alpha} = \frac{y_t}{\alpha\sqrt{2\pi}} \exp\left(-\frac{1}{2} K_{1-\delta}^2 z\right) - M_t, \quad (3.3)$$

де y_t – волатильність; M_t – очікувана прибутковість i – го активу; $K_{1-\delta}$ – квантиль, відповідний $(1 - \alpha)$ довірчому інтервалу.

Необхідно відзначити, що процес впровадження концепції ES в алгоритмоцінки валютного ризику банку має низку труднощів [28]. Наприклад, на відміну від концепції VaR, концепція ES може почати сигналізувати про необхідність значного збільшення розміру економічного капіталу банку. Але фактичні щоденні збитки від реалізації валютного ризику можуть виявитися невеликими порівняно з можливими втратами в рамках ES. Крім того, сучасні банки вклали певний обсяг коштів у створення VaR-методів і поклалися на їх ефективність. Перехід на ES моделі потребує внести суттєві коригування в ці методики або повністю замінити їх, що призведе до серйозних витрат часу і ресурсів. Також слід додати, що розрахунки в рамках ES є досить складними, тому розуміння звітів за валютним ризиком можуть становити певні труднощі для керівництва банку.

Таким чином, методи, що засновані на ES концепції, слід застосовувати в антикризовому управлінні, а в умовах відносно стабільного ринкового середовища більш ефективним є оцінка валютного ризику за допомогою VaR-методу.

Наступний вид ризику, який належить до фінансових, – це процентний ризик за рахунок зміни процентної ставки. Розрахунки процентного ризику проводяться за такими фінансовими інструментами:

- боргові цінні папери;
- пайові цінні папери із правом конверсії в боргові цінні папери;
- неконвертовані привілейовані акції, розмір дивідендів за якими визначено;
- похідні фінансові інструменти, базовим активом яких є фінансові інструменти, що дають процентний дохід;

– контракти, за умовами яких відповідні вимоги або зобов'язання банкруозраховуються на основі процентних ставок.

За Базелем II, процентний ризик розраховується за формулою 3.4[3]:

$$PP = CPP + ZPP, \quad (3.4)$$

де *CPP* – спеціальний процентний ризик (ризик несприятливої зміни поточної вартості фінансового інструменту через фактори, які стосуються окремого емітента); *ZPP* – загальний процентний ризик (ризик несприятливої зміни поточної вартості фінансового інструменту, пов'язаного з ринковими коливаннями процентних ставок).

Спеціальний ризик оцінюється шляхом поділу всіх цінних паперів на три загальні категорії: державні, допущені та інші [3]. Він визначається як сума добутоків поточної ринкової вартості цінних паперів та вагових коефіцієнтів ризику.

При цьому основним недоліком даної методики є необхідність отримання рейтингу на фінансовий інструмент. Його відсутність, незалежно від категорії фінансового інструменту, автоматично визначає коефіцієнт ризику у розмірі 8 %.

Загальний процентний ризик (ЗПР) розраховується в декілька етапів [3]:

1. Визначення довгих (знак «+») і коротких (знак «-») позицій для кожної групи цінних паперів та для кожного часового періоду (зонами).
2. Зважування позицій (зі збереженням знака) на відповідні вагові коефіцієнти і визначення їх суми.
3. Визначення вертикального дисбалансу.
4. Визначення внутрішньозонального горизонтального дисбалансу.
5. Визначення горизонтального дисбалансу між сусідніми зонами.
6. Визначення горизонтального дисбалансу між віддаленими зонами.

Відзначимо, що Базель II в рамках цього методу виділяє дві хронологічні шкали – одна для паперів зі ставкою купона 3 % річних та більше, друга – для цінних паперів зі ставкою купона менше 3 % річних [3].

Водночас фахівці НБУ з метою визначення кількості процентного ризику (незначна, помірна, значна) та якості його управління (висока, потребує вдосконалення, низька) пропонують використовувати наступні фактори [31]:

- існування адекватної, ефективної, доведеної до виконавців внутрішньої нормативної бази (положень, процедур тощо) щодо управління ризиком зміни процентної ставки, затвердженої відповідними органами банку виходячи з принципів корпоративного управління, а також відповідної практики виконання її вимог;

- значення і стабільність динаміки чистої процентної маржі та її адекватність порівняльній групі банків;

- компонентний та сукупний рівень ризику зміни процентної ставки, включаючи ризик зміни вартості ресурсів, базисний ризик, ризик кривої дохідності та ризик, пов'язаний із правом вибору (опціону), відносно надходжень та капіталу;

- наскільки адекватно банк оцінює ризик процентної ставки як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі;

- уразливість надходжень та капіталу за умов суттєвих змін процентних ставок, таких як поступові зрушення ставок та зміни форми кривої дохідності.

Зазначимо, що основним інструментом аналізу процентного ризику для вітчизняних банків є GAP-аналіз, який базується на розбіжності величин чутливих до зміни процентної ставки активів і пасивів (аналіз проводиться застроковими періодами) за формулою 3.5:

$$GAP_t = \sum A_t - \sum L_t, \quad (3.5)$$

де GAP_t – періодичний геп; $\sum A_t$ – сумарний обсяг процентних активів, що переоцінюються в періоді t ; $\sum L_t$ – сумарний обсяг процентних пасивів, що переоцінюються в періоді t .

Як видно з формули 3.5, GAP може бути додатним, від'ємним або нульовим. Від'ємний GAP свідчить про те, що чутливі до зміни процентної ставки пасиви перевищують процентні активи. Якщо процентна ставка збільшується, то чистий дохід банку у вигляді відсотків зменшується. Додатний GAP з'являється у тому разі, коли процентні активи перевищують процентні пасиви. Якщо при додатному GAP_t процентна ставка збільшується, тоді дохід у вигляді відсотків перевищує процентні витрати.

Зниження короткострокових процентних ставок дає протилежний ефект. Дохід у вигляді відсотків падає сильніше, ніж витрати по виплаті відсотків, так що спред банку та чистий дохід у вигляді відсотків знижуються. Якщо в банку нульовий GAP, чуттєві до процентної ставки активи та пасиви рівні, і однакові зміни процентної ставки не впливають на дохід банку.

Крім періодичного гепу, для аналізу процентного ризику розраховують кумулятивний геп за формулою 3.6:

$$KGAP = \sum_{t=1}^N GAP_t \quad (3.6)$$

де KGAP – кумулятивний геп; $\sum_{t=1}^N GAP_t$ – алгебраїчна сума (з урахуванням знаку) періодичних гепів.

Розмір очікуваного процентного ризику розраховується за формулою 3.7:

$$\Delta NII = KGAP * \Delta I, \quad (3.7)$$

де ΔNII – очікувані зміни чистого доходу банку; KGAP – кумулятивний геп; ΔI – очікувана зміна процентних ставок.

Зазначимо, що основним інструментом управління фінансових ризиків як в умовах відносно стабільного ринкового середовища, так і в умовах фінансової кризи є встановлення ліміту, який розраховується за формулою 3.8:

$$L_i = \frac{V_i}{K}, \quad (3.8)$$

де L_i - розмір ліміту на відповідну складову ринкового ризику (валютний, процентний); V_i - об'єму відповідного ринкового ризику; K - економічний капітал банку.

Контроль за дотриманням лімітів пропонуємо покласти на виконавчий органі́з ризик-менеджменту (комітет з управління ризиками). Розмір лімітів за валютним, процентним ризиками, а також величина економічного капіталу і дозволених перевищень лімітів має затверджувати Правління та Спостережна рада банку.

Отже з метою мінімізації фінансових ризиків необхідно:

- застосовувати аналітичні методи моніторингу фінансових ризиків (ES концепції для оцінки валютного ризику, GAP-аналіз для оцінки процентного ризику), які дозволяють не тільки зробити оцінку ризику, але також виділити основні фактори, що впливають на його розмір;
- лімітувати ризиковані позиції, але всі обмеження не повинні порушувати економічні нормативи НБУ;
- формувати резерви на покриття очікуваних втрат за процентним та валютним ризиками;
- впровадити в систему управління ризиками банку показники очікуваних втрат (концепція очікуваного дефіциту).

3.2. Економіко-математична модель оцінки впливу фінансових ризиків на фінансову стійкість банку

Банківська діяльність є однією з найбільш важливих галузей економіки оскільки банківські установи є не лише провідниками грошово-кредитної політики, але й мають визначне значення для суспільства. Водночас, одним із пріоритетних завдань, що постають перед банками є забезпечення їх фінансової стійкості, на такий комплексний показник впливає не лише платоспроможність, прибутковість та ліквідність комерційного банку, але й ризиковість його діяльності. Тому надійність та стійкість банківської установи на пряму залежить від рівня управління фінансовими ризиками.

Фінансова стійкість банку досить тісно пов'язана з банківськими фінансовими ризиками, тому, що комерційні банки змушені працювати в умовах підвищеного ризику. Слід зазначити, що найбільший вплив на діяльність банківської установи, в тому числі АТ «Кредобанк», втілюють фінансові ризики, а саме: кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик та валютний ризик.

Виявом кредитного ризику для АТ «Кредобанк» є поява прострочених та знецінених кредитів (рис.3.1).

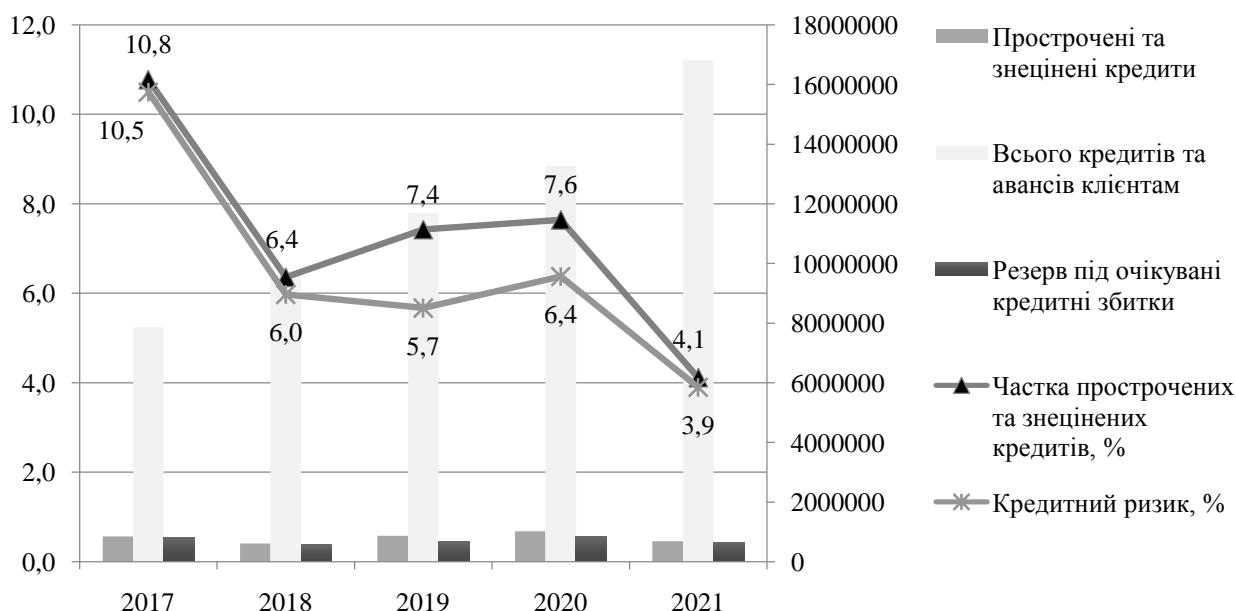

Рисунок 3.1 – Динаміка прострочених і знецінених кредитів та резервів під очікувані кредитні збитки АТ «Кредобанк» у 2017-2021 рр

*Примітка. Складено автором за даними [35; 36; 37; 38; 39].

Як видно з рисунку 3.1, впродовж 2017-2021 рр спостерігається зменшення обсягу прострочених та знецінених кредитів банку, а їх частка в загальному обсязі наданих кредитів є незначною. Відтак обсяг резервів під очікувані кредитні збитки також зменшилися, що вплинуло на зниження кредитного ризику банку. Станом на кінець 2021 року частка прострочених та знецінених кредитів становить 4,1 %, а кредитний ризик – 3,9 %.

Щодо ризику ліквідності, то у АТ «Кредобанк» присутнє домінування короткострокових ресурсів над довгостроковими, що створює передумови до підвищення ризику ліквідності. В результаті проведеного нами GAP-аналізу ризику ліквідності можемо спостерігати позитивний гел впродовж 2017-2021 років, що вказує на наявність надлишку ліквідності (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1. GAP-аналіз ліквідності АТ «Кредобанк» в 2017-2021 рр., тис грн

№ з/п	Показники	Роки				
		2017	2018	2019	2020	2021
1.	Активи	14307667	16771850	19135777	25228130	33221584
2.	Зобов'язання	12804172	14773571	16549492	22106548	29273291
3.	Розрив (GAP)	1503495	1998279	2586285	3121582	3948293
4.	Кумулятивний GAP	1503495	3501774	6088059	9209641	13157934
5.	Ризик ліквідності	0,1051	0,1191	0,1352	0,1237	0,1188

*Примітка. Складено автором за даними [35; 36; 37; 38; 39].

Зазначимо, АТ «Кредобанк» займає гроші на тривалий термін і надає кредити на короткий термін. Для того, щоб уникнути негативних наслідків банку необхідно ефективно використовувати свої ліквідні кошти.

Стрімке зростання валютного ризику в діяльності АТ «Кредобанк» відбулось в 2018 році (рис.3.2).

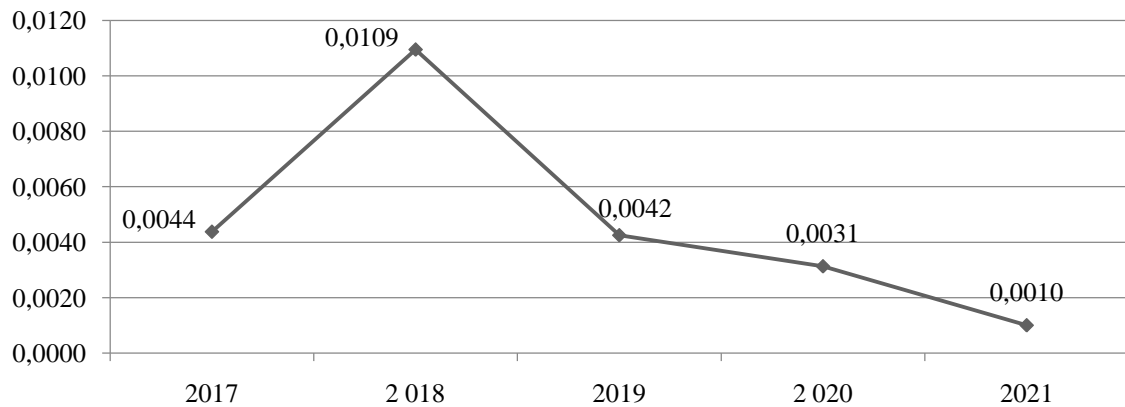

Рисунок 3.2 – Динаміка валютного ризику АТ «Кредобанк» у 2017-2021 рр

*Примітка. Складено автором за даними[35; 36; 37; 38; 39].

Дані рис.3.2 доводять, максимальний розмір валютного ризику протягом аналізованого періоду спостерігався у 2018 році та становив 0,0109. У 2021 році розмір валютного ризику знизився до 0,0010, що на 90,8 % менше ніж у 2018 році.

Дослідження довело, протягом останніх років АТ «Кредобанк» був схильним до процентного ризику, реалізація якого впливає на чистий процентний дохід в межах одного року внаслідок зростання процентних ставок. Відповідно, станом на 31 грудня 2021 року процентний дохід банку може знизився на 222 295 тис грн [38].

На нашу думку, присутність фінансових ризиків в діяльності банку може стати причиною не лише втрат доходів, але й порушення фінансової стійкості, тому моделювання оцінки впливу фінансових ризиків на фінансову стійкість банківської установи є досить серйозним аспектом як для самого банку, так і для всієї банківської системи. Тому нами було побудовано економіко-математичну модель за допомогою регресійного аналізу, яка дає змогу визначити, який із ризиків найбільше впливає на діяльність банку, а значить може стати загрозою в порушенні фінансової стійкості.

Першочергово в модель включено показники оцінки фінансових ризиків банку, що були розраховані за наступними формулами:

1. для процентного ризику: GAP за процентними ставками , (3.9)

$$\frac{\text{Всього чутливих активів}}{\text{Всього фінансових активів}} \quad \text{GAP ліквідності} \quad (3.10)$$

$$\frac{\text{Резерви під знецінені та прострочені кредити}}{\text{Кредитний портфель банку}} \quad (3.11)$$

$$\frac{\text{Валютна позиція банку за всіма валютами}}{\text{Монетарні активи банку}} \quad (3.12)$$

Для побудови моделі були використані показники АТ «Кредобанк» за останні п'ять років. За результативну ознаку було обрано Y – скоринговий індекс фінансової стійкості банківської установи, що розрахований аналітичним відділом YouControl. Вказаний індекс базується на 25 індикаторах, серед яких нормативи НБУ та фінансові коефіцієнти, які комплексно відображають стан ліквідності, достатності капіталу, рентабельності, кредитних, інвестиційних та валютних ризиків банку. Значення цього індексу може варіюватись у діапазоні від 1 (мінімальна фінансова стійкість) до 4 (максимальна фінансова стійкість) в залежності від значень нормативів та фінансових індикаторів банку [30].

З метою аналізу моделі використані факторні показники оцінки фінансових ризиків: X_1 – процентний ризик; X_2 – ризик ліквідності; X_3 – кредитний ризик; X_4 – валютний ризик. Користуючись редактором Microsoft Excel, будуємо багатофакторну регресію та кореляційну матрицю для поетапного вилучення факторів. У таблиці 3.3 наведені дані для побудови багатофакторної моделі регресії.

Таблиця 3.3. Вихідні дані для побудови моделі багатофакторної регресії

Рік	Y Індекс фінансової стійкості	X_1 Процентний ризик	X_2 Ризик ліквідності	X_3 Кредитний ризик	X_4 Валютний ризик
2017	2,67	0,0027	0,1051	0,1050	0,0044
2018	2,83	0,0011	0,1191	0,0598	0,0109
2019	3,01	0,0011	0,1352	0,0567	0,0042

2020	3,08	0,0011	0,1237	0,0637	0,0031
2021	2,92	0,0009	0,1188	0,0390	0,0010

*Примітка. Складено автором за даними [35; 36; 37; 38; 39; 60].

На початку дослідження, перевірку чинників на наявність мультиколінеарності здійснюємо шляхом побудови матриці парних кореляцій. Завдяки побудованій матриці встановлено, що фактор X₂(ризик ліквідності) сильно корелює з іншими даними, тому відкидаємо його. За допомогою інструменту аналізу даних «Регресія» проведено регресійний аналіз (рис. 3.3). З отриманого аналізу модель впливу фінансових ризиків на фінансову стійкість АТ «Кредобанк» має такий вигляд:

$$Y = 2,9517 - 567,8111 * X_1 + 13,0333 * X_3 - 23,9606 * X_4 \quad , \quad (3.13)$$

Отримане рівняння доводить, якщо показник оцінки процентного ризику збільшиться на 1 пункт, то індекс фінансової стійкості зменшиться на 567,8111 пункти, якщо показник оцінки кредитного ризику збільшиться на 1 пункт, то індекс фінансової стійкості банку збільшиться на 13,0333 пункти та відповідно якщо показник оцінки валютного ризику збільшиться на 1 пункт, то індекс фінансової стійкості банку зменшиться на 23,9606 пункти. Коефіцієнт детермінації становить (R²) 0,994743904, тобто отримане рівняння регресії пояснює коливання результативної ознаки «У» на 99,47 %, а на фактор, що не врахований (тобто ризик ліквідності), в моделі припадає всього 0,53 %. Тому модель можна використовувати для подальшого економічного аналізу і прогнозу.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
1	SUMMARY OUTPUT								
2									
3	<i>Regression Statistics</i>								
4	Multiple R	0,99736849							
5	R Square	0,994743904							
6	Adjusted R Squa	0,978975617							
7	Standard Error	0,023231356							
8	Observations	5							
9									
10	ANOVA								
11		<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>			
12	Regression	3	0,102140304	0,034046768	63,08509518	0,092227585			
13	Residual	1	0,000539696	0,000539696					
14	Total	4	0,10268						
15									
16		<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
17	Intercept	2,951777295	0,043910424	67,22270048	0,009469611	2,393842455	3,509712135	2,393842455	3,509712135
18	X Variable 1	-567,8110673	58,54102714	-9,69936974	0,065404085	-1311,645344	176,023209	-1311,645344	176,023209
19	X Variable 2	13,03327997	1,840461619	7,081527719	0,089308143	-10,35200217	36,4185621	-10,35200217	36,4185621
20	X Variable 3	-23,96059979	3,48638466	-6,87262082	0,091985757	-68,25931707	20,3381175	-68,25931707	20,3381175
21									

Рисунок 3.3 – Регресійний аналіз моделі

*Примітка. Складено автором.

Проведене дослідження довело, що дану модель оцінки впливу ризиків на фінансову стійкість банківської установи можна використовувати в економічному аналізі та прогнозі. Адже коефіцієнт детермінації становить 99%, усі коефіцієнти використані в моделі є значущі, а якість моделі знаходиться на високому рівні.

Обов'язковим результатом будь-якої економіко-математичної моделі є отримання прогнозу на майбутні роки. На рисунку 3.4 наведений прогноз індексу фінансової стійкості АТ «Кредобанк» до 2022 року.

Рисунок 3.4 – Прогноз індексу фінансової стійкості АТ «Кредобанк»

*Примітка. Складено автором.

За допомогою побудованої лінії тренду можемо спостерігати зниження індексу фінансової стійкості АТ «Кредобанк», за даними прогнозу індекс досягне позначки 2,74 у 2022 році. При злагодженій роботі ризик-менеджменту банку можливий оптимістичний прогноз, при якому індекс фінансової стійкості досягне верхньої межі та у 2022 році становитиме 3,09. У свою чергу, причиною зменшення індексу фінансової стійкості протягом наступного року може стати наявність значного процентного ризику, адже відповідно до побудованої моделі, збільшення показника оцінки процентного ризику на 1 пункт призведе до зменшення індексу фінансової стійкості на 567,8111 пункти. При песимістичному прогнозі 2022 році індекс фінансової стійкості буде знаходитись у нижній межі та становитиме 2,67.

Впровадження цієї моделі у роботі АТ «Кредобанк» дасть змогу ризик-менеджменту банку вчасно реагувати на наявність ризиків та визначити, який із фінансових ризиків здійснює найбільший вплив на фінансову стійкість банку. А також, завдяки побудованому прогнозу працівники банку зможуть виявити можливі коливання індексу фінансової стійкості в майбутньому.

Отже за результатами побудованої моделі встановлено, що фінансовастійкість АТ «Кредобанк» вперш за все залежить від процентного ризику та валютного ризику. Самі ці ризики потребують негайної реакції з боку ризик-менеджменту банку та впровадження конкретних заходів щодо їх зниження. Для зниження рівня валютного ризику банку необхідно використовувати такі методи зниження як резервування.

ВИСНОВКИ

Здійснивши наукове обґрунтування теоретичних аспектів та практичних рекомендацій щодо удосконалення управління фінансовими ризиками АТ «Кредобанк» встановлено такі основні положення:

1) Визначено суть поняття «фінансовий ризик» як наявність ймовірності отримати неочікуваний позитивний чи негативний результат після здійснення своєї фінансової діяльності. До основних груп фінансових ризиків комерційного банку належать кредитний ризик, процентний ризик, ризик ліквідності, валютний ризик, операційний ризик. Для оцінки їх рівня використовують різні методи, зокрема: статистичні методи використовуються, в основному, для оцінки кредитного ризику, метод Дельфі чи метод «дерева рішень» – для прогнозу втрат від операційно-технологічного ризику, аналітичні методи (дюрація, стрес-тестинг) – для оцінки процентних, валютних ризиків; GAP-аналіз – для визначення процентного ризику і ризику ліквідності.

2) Встановлено, що система управління фінансовими ризиками банку є сукупністю організаційно-структурної підсистеми (об'єкт та суб'єкт управління), функціональної підсистеми (інструментами управління: аналіз, планування, контроль) та підсистем забезпечення ризик-менеджменту (інформаційне, кадрове, технологічне, нормативне).

З'ясовано, що пріоритетне місце у фінансовому менеджменті комерційного банку займає система управління фінансовими ризиками, що спрямована на управління банківською установою в цілому або окремими підрозділами з урахуванням факторів ризику на основі характерної процедури їх ідентифікації та оцінки, а також вибору і використання методів нейтралізації наслідків ризикових подій, обміну інформацією про ризики і контролю результатів застосування цих методів.

3) Охарактеризовано особливості управління фінансовими ризиками АТ «Кредобанк», перевагами якого є його організаційна структура та

внутрішні документи (Декларація схильності до ризиків та Стратегія управління ризиками), що регламентують організацію кредитних відносин банку з клієнтами. Структурними підрозділами банку, які здійснюють управління кредитним портфелем є Наглядова Рада Банку, Комітет з управління ризиками, Комітет з питань аудиту, Комітет з питань призначень і винагород, Правління Банку, Комітет управління активами і пасивами та тарифів, Малий кредитний комітет, Кредитний Комітет, Комітет Банку з питань управління непрацюючими активами, Комітет з питань операційного ризику та інформаційної безпеки, Комітет з питань контролю витрат та проведення тендерів, Комітет управління змінами, Департамент внутрішнього аудиту, головний ризик-менеджер та підрозділи з управління ризиками, головний комплаєнс-менеджер та підрозділ контролю за дотриманням норм (комплаєнс), відповідальний працівник Банку та підрозділ з ПВК/ФТ, бізнес-підрозділи та підрозділи підтримки (перша лінія захисту).

4) Проведено аналіз рівня фінансових ризиків АТ «Кредобанк» за результатами якого виявлено зниження рівня кредитного ризику в 2017-2021 роках, що зумовлено зменшенням обсягу прострочених та знецінених кредитів банку та їх частки в загальному обсязі наданих кредитів, обсягу резервів під очікувані кредитні збитки. Станом на кінець 2021 року частка прострочених та знецінених кредитів становила 4,1 %, а кредитний ризик – 3,9 %. Досліджено рівень валютного ризику АТ «Кредобанк», на який він наражається у зв'язку з відкритими позиціями по різних валютах. Максимальний його рівень спостерігався у 2018 році та становив 1,09 %. У 2021 році розмір валютного ризику знизився до 0,10 %. Виявлено, що впродовж 2017-2021 років процентний ризик знизився від 0,27 % до 0,09 %, реалізація якого впливає на чистий процентний дохід внаслідок зростання процентних ставок і станом на 31 грудня 2021 року процентний дохід банку може знизитися на 222 295 тис грн. Здійснено оцінку ризику ліквідності, рівень якого у 2021 році порівняно із 2017 роком збільшився від 10,51 % до 11,88 % відповідно. Встановлено, що банком здійснюється безперервна

ідентифікація, оцінка, аналіз та моніторинг різних груп фінансових ризиків щодо їхнього допустимого рівня відповідно до нормативів НБУ та встановних лімітів, що дозволяє керівництву банку своєчасно ухвалити рішення щодо їх мінімізації або уникнення.

5) Запропоновано мінімізувати рівень фінансових ризиків АТ «Кредобанк» шляхом: 1) використання ефективних методів управління фінансовими ризиками (ES концепції для оцінки валютного ризику, GAP-аналіз для оцінки процентного ризику), доповнивши ними систему кредитного ризик-менеджменту банку, 2) лімітування ризикових позицій, але всі обмеження не повинні порушувати економічні нормативи НБУ; 3) формування резервів на покриття очікуваних втрат за процентним та валютним ризиками; 4) впровадження в систему управління ризиками банку показників очікуваних втрат (концепція очікуваного дефіциту). Їх застосування дозволить АТ «Кредобанк» гнучко і ефективно управляти фінансовими ризиками у мінливих і непередбачуваних умовах фінансового ринку, значно розширить спектр застосовуваного банком фінансового інструментарію.

б) Побудовано економіко-математичну модель впливу різних видів фінансових ризиків на фінансову стійкість АТ «Кредобанк». За результатами якої встановлено, що фінансова стійкість АТ «Кредобанк» найбільше залежить від процентного та валютного ризиків. За допомогою отриманих результатів регресійної моделі та побудованої лінії тренду зроблено прогноз індексу фінансової стійкості АТ «Кредобанк». За даними прогнозу у 2022 році індекс досягне позначки 2,74, при оптимістичному прогнозі він досягне верхньої межі та становитиме 3,09, при песимістичному – 2,67.

Застосування даної моделі у роботі АТ «Кредобанк» дасть змогу ризик-менеджменту банку вчасно реагувати на наявність ризиків та визначити, який ризик здійснює найбільший вплив на фінансову стійкість банку. А також, завдяки побудованому прогнозу працівники банку зможуть виявити можливі коливання індексу фінансової стійкості в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз банківської діяльності: підручник. [А. М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича]. К.: КНЕУ, 2004. 599 с. URL: <https://buklib.net/books/28386/>.
2. Ананьєва Ю. В. Стрес-тестування як інструмент управління фінансовими ризиками у банківській сфері. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2021. № 1. С. 6-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2021_1_3
3. Базельський комітет з банківського нагляду. Публікації. URL: <https://www.bis.org/bcbs/publications.htm?m=5%7C28%7C427>
4. Банківська система: підручник. [М. І. Крупка, Є. М. Андрущак, Н.Г. Пайтра та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Крупки. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 556 с.
5. Банківські операції: підруч. За ред. В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янської. К.: Знання, 2006. 727 с.
6. Банківські операції: підручник. За ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. 696 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/529/1/bankivski%20operacii.pdf>
7. Болгар Т. М. Проблемні кредити банків як результат реалізації кредитного ризику. *Економічний нобелівський вісник*. 2014. № 1 (7). С. 50-58.
8. Бугель Ю. В. Сек'юритизація як метод оптимізації управління ризиком кредитного портфеля комерційних банків. *Фінанси*. URL: <https://cutt.ly/CIN9fNE>.
9. Волков С. С. Українській сек'юритизації бути чи не бути? *Економіка і прогнозування*. 2019. № 2. С. 154-159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2019_2_10.
10. Волкова Н. І., Мухіна А. С. Фінансові ризики банку: оцінка та механізм нейтралізації. Електронне наукове фахове видання з економічних

наук «ModernEconomics». 2020. № 22. С. 6-12. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/22-2020/volkova.pdf>

11. Волкова Н.І. Модель оцінювання ризику кредитного портфеля банку. *Економіка і регіон*. 2015. № 1. С. 11-17.

12. Демчук Н.І. Загальний підхід до концепції та процесу управління банківськими ризиками. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 1049–1052. URL: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/216.pdf>.

13. Демчук Н.І., Абахтімова А.А. Управління банківськими ризиками. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 24. Ч.1. С. 117-119.

14. Дорошенко Н. О., Кулик Н. О., Погореленко А. К. Банківські ризики та методи їх попередження. *Соціальна економіка*. 2021. Вип. 62. С. 138-147.

15. Дріга О.П. Облік і аналіз сек'юритизації активів: монографія. М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. Дніпро: НГУ, 2016. 212 с.

16. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції станом на 1 грудня 2018 року. URL: <https://ideabank.ua/sites/default/files/import/finance/1674/norm011218.pdf>

17. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції, розрахунок яких передбачено Інструкцією № 368 та Положенням № 290 станом на 1 грудня 2019 року. URL: <https://ideabank.ua/sites/default/files/2019-12/norm011219.pdf>

18. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції, розрахунок яких передбачено Інструкцією № 368 та Положенням № 290 станом на 1 грудня 2020 року. URL: <https://ideabank.ua/sites/default/files/2020-12/norm011220.pdf>

19. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Ratios_by_Banks_2021-12-01.xlsx.

20. Єгоричева С. Б., Вовченко О. С. Трансформація системи управління ризиками банків як передумова забезпечення їх фінансової стабільності. Науковий вісник Полісся. 2019. № 3. С. 56-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvp_2019_3_9

21. Звіт керівництва (Звіт про управління) АТ «Кредобанк». 2021. URL: <https://kredobank.com.ua/public/upload/dc8262e4613970b8a783385086c5fc45.pdf>

22. Кльоба Л. Г. Ефективний ризик менеджмент - запорука фінансової безпеки банку. *Ефективна економіка*. 2017. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2017_6_23

23. Кравчук І. С. Сек'юритизація активів у європейському фінансовому просторі. *Облік і фінанси*. 2017. № 2. С. 91-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2017_2_15.

24. Крупка М. І. Банківські операції: підручник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені І.Франка, 2011. 312 с.

25. Лаврик О. Л. Сек'юритизація та кредитний дериватив як потужний інструменти в управлінні кредитним ризиком банківських установ. *Економічний аналіз: зб. наук. праць. редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2014. Том 18. № 1. С. 188-194.*

26. Лактіонова О. А. Управління фінансовими ризиками: навчальний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 256 с. URL: <https://cutt.ly/bMoVXMs>

27. Лачкова В.М., Лачкова Л.І., Шевчук І.Л. Фінансовий менеджмент в банку: навч. посібник. Х.: Видавець Іванченко І.С., 2017. 180 с.

28. Макаренко Ю. П., Бобиль В. В. Управління фінансовими ризиками банків: монографія. Д.: Герда, 2014. 266 с. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3992/1/monograph.pdf>

29. Методика сертифікації рівня якості системи ризик-менеджменту організацій: рейтингове агентство Standard&Poors. URL: <http://www.standardandpoors.com/prods/RatingScaleServices.pdf>.

30. Методика фінансового скорингу банків від YouControl. URL: <https://youcontrol.com.ua/contractor/financial-scoring/method-bank/>

31. Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків": Постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04#Text>

32. Нові підходи НБУ до визначення непрацюючих активів/кредитів. Київ. 2017. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=48421073>.

33. Огляд банківського сектору. Серпень 2021 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2021-08.pdf?v=4

34. Огляд МСФЗ 9. Управління методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності Департаменту бухгалтерського обліку. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MSFZ_9_Review_pr_2022-09-06.pdf?v=4

35. Окрема фінансова звітність АТ «Кредобанк» за Міжнародними стандартами фінансової звітності та звіт незалежних аудиторів. 2018. URL: <https://kredobank.com.ua/public/upload/0456e3d5be946a5f15259b7f158d8a8f.pdf>

36. Окрема фінансова звітність АТ «Кредобанк» за Міжнародними стандартами фінансової звітності та звіт незалежних аудиторів. 2019. URL: <https://kredobank.com.ua/public/upload/ecc39489bc9708676fdb8dbd4186be67.pdf>

37. Окрема фінансова звітність АТ «Кредобанк» за Міжнародними стандартами фінансової звітності та звіт незалежних аудиторів. 2020. URL: <https://kredobank.com.ua/public/upload/d72620bdc810d0d06ca0a06be2949562.pdf>

38. Окрема фінансова звітність АТ «Кредобанк» за Міжнародними стандартами фінансової звітності та звіт незалежних аудиторів. 2021. URL: <https://kredobank.com.ua/public/upload/4d907923eb2f7ef12f03281039a78454.pdf>

39. Окрема фінансова звітність АТ «Кредобанк» за Міжнародними стандартами фінансової звітності та звіт незалежних аудиторів. 2017. URL: <https://kredobank.com.ua/public/upload/f31dd9d2602094946b2223d3426b08ea.pdf>

40. Партин Г.О., Путько У.І. Ризики у сучасній банківській діяльності та шляхи їх зниження. *Науковий вісник НЛТУ України*. Вип. 21.9. 2011. С.247-253.

41. Потійко Ю. Теорія та практика управління різними видами ризиків у комерційних банках. *Вісник НБУ*. 2004. № 4. С. 58-60.

42. Примостка Л. О., Козлов В. І. Моделювання ризику та прибутковості кредитного портфеля банку. *Вісник КЕФ КНЕУ імені В. Гетьмана*. 2011. № 1. С. 98-103.

43. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: 2-ге вид. К.: КНЕУ, 2004. 468 с.

44. Примостка Л.О., Чуб П.М., Карчева Г.Т. Управління банківськими ризиками: навчальний посібник. Київ: Київський національний економічний університет, 2016. 466 с.

45. Принципи (кодекс) корпоративного управління АТ «Кредобанк». 2019. URL: <https://kredobank.com.ua/public/upload/b9a56febfac127261b6bc1335bb2180.pdf>

46. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000р №2121-III, зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

47. Про валюту і валютні операції: Закону України від 21.06.2018 року № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.

48. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова правління Національного банку України від 28.08.2001 року № 368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>.

49. Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України: Постанова

Національного банку України від 24.10.2011 року № 373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11#Text>.

50. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова правління Національного банку України від 30.06.2016 року № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>.

51. Про затвердження Положення про інформаційне забезпечення банками клієнтів щодо банківських та інших фінансових послуг: Постанова правління Національного банку України від 28.11.2019 року № 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0141500-19#Text>.

52. Про Національний банк України: Закон України від 20 травн. 1999 року № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>

53. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 року №4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>.

54. Про схвалення Змін до Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні: Рішення правління Національного банку України від 24.09.2021 року № 488-рш. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr488500-21#Text>.

55. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні: Рішення правління Національного банку України від 15.12.2017 року № 803-рш URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17#Text>.

56. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: Правління Національного банку України від 02.08.2004 № 361. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04>.

57. Пшик Б. І. Ситуаційне моделювання діяльності банку [Текст] : навч. посіб. Л. : ЛБІ НБУ, 2003. 191 с.

58. Самарічева Т. А., Семенюк Р. С. Місце економічних нормативів НБУ в управлінні фінансовими ризиками комерційних банків. *Обліково-фінансова наука і практика: пріоритети розвитку та місія у воєнний час: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф.(16 листопада 2022 р., м. Київ) / Відпов. за вип. Ю.С. Бездушна. К.: ННЦ «ІАЕ», 2022. С.137-139.*

59. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти: монографія. За ред. В. В. Коваленко. Одеса: ОНЕУ, 2017. 304 с.

60. Скоринговий індекс фінансової стійкості банку, розрахований аналітичним відділом YouControl. URL: <https://youcontrol.com.ua/contractor/financial-scoring/method-bank/>

61. Управління ризиками банків: монографія у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій. А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін. за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. 283 с.

62. Ясіновська І. Ф., Смаль Н. В. Підвищення ефективності управління ризиком ліквідності банків в умовах фінансової нестабільності. *Інноваційна економіка*. 2017. № 1-2. С. 132-136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2017_1-2_22.

Виконавстудент магістратури
за спеціальністю 072 Фінанси,
банківська справа та
страхування
« ____ » грудня 2022 р.

Підпис

Р. С. Семенюк

Ініціали, прізвище

Науковий керівник
доцентка кафедри,
к.е.н., доцентка
« ____ » грудня 2022 р.

Підпис

Т. А. Самарічева

Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:
завідувачка кафедри,
к.е.н., доцентка
« ____ » грудня 2022 р.

Підпис

Н. П. Захаркевич

Ініціали, прізвище